

Potencjały i wyzwania dla Obszaru Metropolitalnego Warszawy

Programowanie Rozwoju
Obszaru Metropolitalnego
Warszawy

POMOC TECHNICZNA
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2007-2013

Potencjały i wyzwania dla Obszaru Metropolitalnego Warszawy

Opracowano na podstawie raportu syntetycznego
„Diagnoza Obszaru Metropolitalnego Warszawy”
pod redakcją Wojciecha Dziemianowicza, Marty Mackiewicz i Katarzyny Szmigiel-Rawskiej
(Geoprofit Wojciech Dziemianowicz, ECORYS Polska Sp. z o.o.).
Więcej informacji na www.omw.um.warszawa.pl

Wydawca:

Miasto Stołeczne Warszawa,
Biuro Funduszy Europejskich i Rozwoju Gospodarczego

Opracowano na podstawie raportu syntetycznego
„Diagnoza Obszaru Metropolitalnego Warszawy”
pod redakcją Wojciecha Dziemianowicza, Marty Mackiewicz i Katarzyny Szmigiel-Rawskiej
(Geoprofit Wojciech Dziemianowicz, ECORYS Polska Sp. z o.o.).

Więcej informacji na www.omw.um.warszawa.pl

Programowanie Rozwoju
Obszaru Metropolitalnego
Warszawy

POMOC TECHNICZNA
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2007-2013

SPIS TREŚCI

WSTĘP	7
OBSZAR METROPOLITALNY WARSZAWY – DELIMITACJA.....	9
PROCESY I ZJAWISKA SPOŁECZNO-GOSPODARCZE – POTENCJAŁY I FUNKCJE ...	11
Konkurencyjność Obszaru Metropolitalnego Warszawy	11
Jakość zarządzania.....	17
Spójność Obszaru Metropolitalnego Warszawy	21
Jakość życia mieszkańców Obszaru Metropolitalnego Warszawy.....	26
SYNTEZA POTENCJAŁÓW OBSZARU METROPOLITALNEGO WARSZAWY.....	31
WYZWANIA DLA OBSZARU METROPOLITARNEGO WARSZAWY.....	35

WSTĘP

Metropolia warszawska ma aspiracje do bycia silnym ośrodkiem społeczno-gospodarczym w Europie. Bardzo istotnym elementem prowadzącym do osiągnięcia tego celu jest stworzenie narzędzi niezbędnych do integracji gmin sąsiadujących z m.st. Warszawą, które umożliwią współtworzenie przemyślanej, zwartej i nowoczesnej przestrzeni metropolitalnej. Gminy Obszaru Metropolitalnego Warszawy są zaangażowane w zaprogramowanie wizji i celów rozwojowych obszaru poprzez wspólną realizację projektu pn. „**Programowanie Rozwoju Obszaru Metropolitalnego Warszawy – PROM**”, współfinansowanego przez Unię Europejską w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2007-2013.

Niniejsza publikacja została opracowana na podstawie raportu syntetycznego „Diagnoza Obszaru Metropolitalnego Warszawy”, podsumowującego badania przeprowadzone w ramach projektu PROM. Głównym celem opracowania diagnozy była identyfikacja i klasyfikacja **potencjałów rozwojowych Obszaru Metropolitalnego Warszawy**. Realizacja tego celu umożliwiła wskazanie najistotniejszych **wyzwań dla Obszaru Metropolitalnego Warszawy**, które są jednocześnie rekomendacją dla władz samorządowych wskazującą kierunki budowy pozycji konkurencyjnej obszaru w skali krajowej i międzynarodowej.

Do badania wykorzystano następujące metody: desk research, badania terenowe, analizy statystyczne, panele ekspertów, badanie CATI¹, badanie CAWI² oraz wywiady pogłębione typu IDI³. Przeprowadzone badania odnosiły się do kilku skal przestrzennych. Oprócz badania Obszaru Metropolitalnego Warszawy uwzględniono również skalę Warszawa – otoczenie, a także porównania krajowe. Istotnym aspektem realizowanego badania był również kontekst międzynarodowy, szczególnie ocena Warszawy jako międzynarodowej metropolii⁴.

„Diagnoza Obszaru Metropolitalnego Warszawy” jest elementem procesu myślenia strategicznego, służy **określeniu priorytetowych działań mających na celu integrację i wsparcie zarządzania obszarem**. Stanowi podstawę dla władz samorządowych do opracowania Strategii Rozwoju Obszaru Metropolitalnego Warszawy do roku 2030.

¹ Wywiady telefoniczne wspomagane komputerowo (Computer Assisted Telephone Interviewing).

² Badania przez internet (Computer Assisted Web Interview).

³ Individual in - depth interview.

⁴ Jako przykłady służące do porównań analizie zostały poddane obszary metropolitalne Pragi, Berlina, Paryża i Madrytu.

OBSZAR METROPOLITALNY WARSZAWY – DELIMITACJA

Mapa 1. Gminy należące do Obszaru Metropolitalnego Warszawy

Obszar Metropolitalny Warszawy wyznaczony przez Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego to płaszczyzna docelowa, która będzie przedmiotem metropolitalnego planowania strategicznego. **Obszar nie jest jednorodny, w jego skład wchodzi gminy o różnej wielkości, różnym profilu gospodarczym, różnych funkcjach, sposobach i formach zagospodarowania przestrzeni.** Proces delimitacji Obszaru Metropolitalnego Warszawy oparty był na następujących założeniach:

- Określeniu zasięgu występowania gmin, które ze względu na swoje cechy, tworzą wokół Warszawy obszar pełniący zróżnicowane, komplementarne funkcje. Funkcje te wpływają na zjawiska i procesy rozwojowe oraz stanowią o atrakcyjności inwestycyjnej i osiedleńczej obszaru.

- Wyznaczeniu obszaru spójnego z Warszawą pod względem wspólnej infrastruktury technicznej i komunikacji.
- Wyznaczeniu za pomocą metod kartograficznych obszarów charakteryzujących się koncentracją określonych funkcji.
- Określeniu obszarów o największej dynamice zmian, określeniu typologii gmin, próbie znalezienia przyczyn przebiegu odpowiednich ścieżek rozwoju.

W granicach Obszaru Metropolitalnego Warszawy znajdują się 72 gminy (w tym 16 gmin miejskich, 36 gmin wiejskich, 19 gmin miejsko-wiejskich i 1 miasto na prawach powiatu) położone w województwie mazowieckim: Baranów, Błonie, Brochów, Brwinów, Celestynów, Chynów, Czosnów, Dąbrówka, Dębe Wielkie, Góra Kalwaria, Grodzisk Mazowiecki, Grójec, Halinów, Izabelin, Jabłonna, Jaktorów, Józefów, Kampinos, Karczew, Klembów, Kobyłka, Kołbiel, Konstancin-Jeziorna, Legionowo, Leoncin, Leszno, Lesznowola, Łomianki, m.st. Warszawa, Marki, Michałowice, Milanówek, Mińsk Mazowiecki (gmina wiejska), Mińsk Mazowiecki (miasto), Mszczonów, Nadarzyn, Nieporęt, Nowa Sucha, Nowy Dwór Mazowiecki, Otwock, Ożarów Mazowiecki, Piaseczno, Piastów, Pniewy, Podkowa Leśna, Pomiechówek, Prażmów, Pruszków, Puszcza Mariańska, Radziejowice, Radzymin, Raszyn, Serock, Sochaczew (gmina wiejska), Sochaczew (miasto), Somianka, Stare Babice, Sulejówek, Tarczyn, Teresin, Tłuszcz, Wiązowna, Wieliszew, Wiskitki, Wołomin, Wyszków, Zabrodzie, Zakroczym, Ząbki, Zielonka, Żabia Wola, Żyrardów.

PROCESY I ZJAWISKA SPOŁECZNO-GOSPODARCZE – POTENCJAŁY I FUNKCJE

W ramach prac nad „Diagnozą Obszaru Metropolitalnego Warszawy” analizie poddano szereg zjawisk społeczno-gospodarczych i przestrzennych, podzielonych na cztery grupy potencjałów, które powinny być przedmiotem dyskusji podczas tworzenia „Strategii Rozwoju Obszaru Metropolitalnego Warszawy do roku 2030” (**potencjały przestrzenne, potencjały gospodarcze, potencjały społeczne, potencjały instytucjonalne i relacyjne**). Uwaga badawcza była skoncentrowana na określeniu potencjałów, ocenie ich natężenia, zasięgu występowania danego potencjału oraz zachodzących zmian. Potencjały analizowane były nie tylko jako zasoby Obszaru Metropolitalnego Warszawy, lecz także jako czynniki wpływające na rozwój funkcji metropolitalnych. Potencjały i funkcje analizowane były w różnych wymiarach: **konkurencyjność, jakość zarządzania, spójność, jakość życia mieszkańców**.

1. Konkurencyjność Obszaru Metropolitalnego Warszawy

1.1. Potencjały instytucjonalne i relacyjne

Gminy otoczenia Warszawy konkurują o inwestorów oraz o mieszkańców z Warszawy lub pracujących w Warszawie. Konkurencja ta, przy braku współpracy administracyjnej, wpływa negatywnie na potencjały instytucjonalne i relacyjne w wymiarze konkurencyjności. **Zainteresowanie inwestorów zagranicznych gminami okalającymi miasto, a nie tylko miastem centralnym, wskazuje, że atrakcyjność inwestycyjna uwarunkowana jest czynnikami zlokalizowanymi w całym obszarze.** Traktowanie go jako całości wpływa na podnoszenie atrakcyjności inwestycyjnej.

Potencjały relacyjne w sektorze współpracy przedsiębiorstw realizowane są w ramach współpracy klastrowej. W województwie mazowieckim funkcjonuje 25 klastrow/inicjatyw klastrowych, z czego 23 są zlokalizowane w Obszarze Metropolitalnym Warszawy (22 w Warszawie, jeden w gminie Pniewy). Klastry o wysokiej zdolności do podnoszenia konkurencyjności regionu znajdują się przede wszystkim w stolicy.

1.2. Potencjały społeczne

Wybrane wskaźniki wskazują na **ogromny potencjał demograficzny Obszaru Metropolitalnego Warszawy, który może być wykorzystany w polityce gospodarczej oraz polityce przyciągania zagranicznych inwestorów**. Wymaga to jednak zbudowania efektywnych powiązań pomiędzy polityką edukacyjną a polityką gospodarczą.

- Obszar Metropolitalny Warszawy, na tle pozostałych głównych obszarów w Polsce, wykazuje nie tylko **największy potencjał ludnościowy**, lecz także **pozytywną dynamikę wzrostu ludności**.
- Zgodnie z prognozą demograficzną liczba ludności według faktycznego miejsca zamieszkania, począwszy od roku 2013 w perspektywie do 2030 roku, **wzrośnie o 9% – z 3,20 mln do 3,48 mln osób**. Przewidywana zmiana liczby ludności widoczna będzie w większym stopniu w gminach otaczających Warszawę (wzrost liczby ludności o niemal 10,5%) niż w samej stolicy (wzrost o 7,76%).
- W latach 2007-2013 udział osób w wieku przedprodukcyjnym (poniżej 15 roku życia) zwiększył się z 13,8% do 15,4%. Do obszarów o najwyższym udziale osób młodszych należą gminy położone na północ od Warszawy, w powiatach legionowskim i wołomińskim (w niektórych osoby te stanowią ponad 20% ludności), a także w powiecie piaseczyńskim i zachodniej części powiatu mińskiego.
- W latach 2007-2013 zwiększył się udział mieszkańców powyżej 65 roku życia (z 15,1% w 2007 roku do 16,1% w roku 2013).
- W latach 2007-2013 w Obszarze Metropolitalnym Warszawy osiedlało się rocznie ok. 900-1000 osób z zagranicy. W 2013 roku 989 osób zdecydowało się zameldować na pobyt stały w gminach obszaru, przy czym 72,0% z nich osiedliło się na terenie stolicy. Wśród miast pozostałej części obszaru wyróżniają się tylko Piaseczno (29 osób) oraz Pruszków (15 osób).

Ze względu na współczynnik urodzeń Warszawa zajmuje konkurencyjną pozycję wobec europejskich miast, z którymi może być porównywana. W roku 2012 więcej dzieci na 1000 mieszkańców urodziło się tylko w Pradze i w Paryżu.

1.3. Potencjały gospodarcze

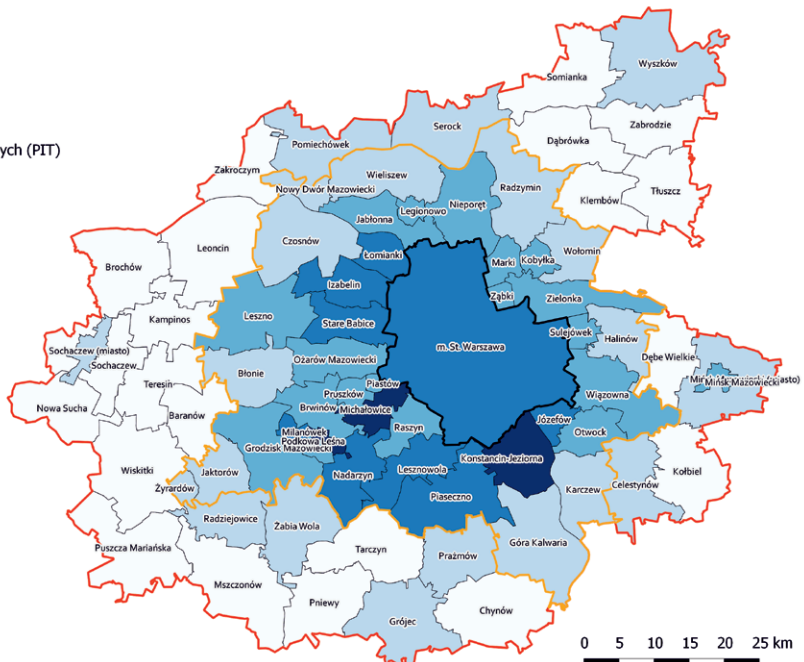
Obszar Metropolitalny Warszawy to gospodarcze centrum województwa mazowieckiego. **PKB per capita jest tu ponad dwa razy wyższy niż średnia krajowa, a w samej Warszawie trzykrotnie wyższy niż średnio w Polsce**. Jest to powiązane ze strukturą gospodarki obszaru, tj. **dominacją**

Legenda

- granica OMW
- granica ZIT
- granica metropolii
- gminy

Dochody budżetów gminnych (PIT)

- 2053 - 2924
- 1348 - 2052
- 869 - 1347
- 605 - 868
- 308 - 604

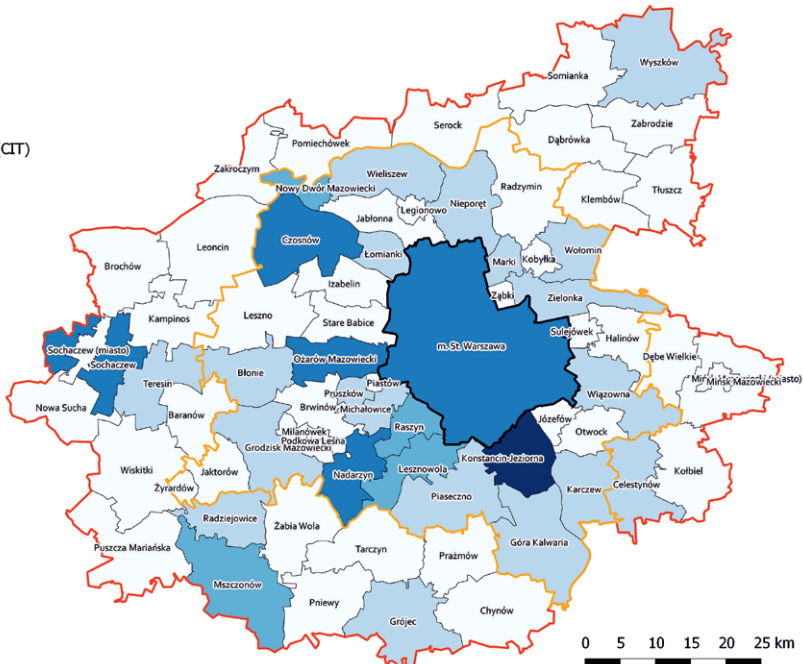
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Finansów

Legenda

- granica OMW
- granica ZIT
- granica metropolii
- gminy

Dochody budżetów gmin (CIT)

- 265 - 495
- 144 - 264
- 75 - 143
- 33 - 74
- 0 - 32

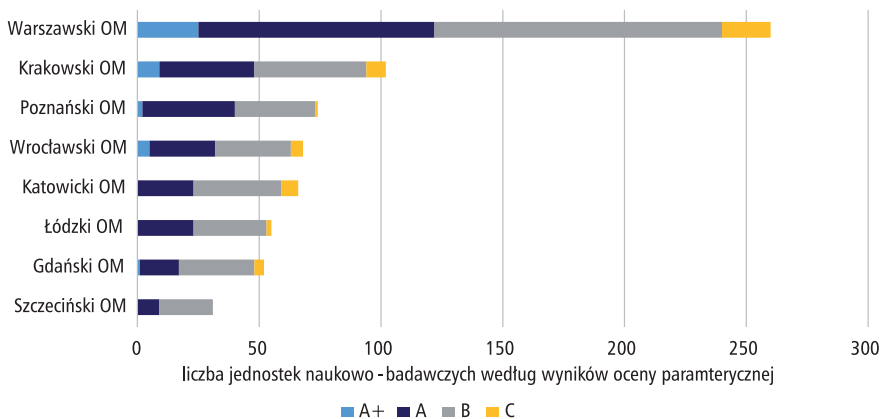

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Finansów

Mapa 3. Dochody budżetów gminnych z tytułu udziału w podatku dochodowym od osób fizycznych (po lewej) oraz z tytułu udziału w podatku dochodowym od osób prawnych (2013, w zł per capita)

maceutyczne oraz zajmujące się przetwórstwem tworzyw sztucznych, a także produkujące artykuły spożywcze. Nie mniej konkurencyjną branżą jest transport międzynarodowy. Obszar Metropolitalny Warszawy jest liderem w Europie pod względem wielkości centrów logistycznych.

- W 2013 roku w Obszarze Metropolitalnym Warszawy zostało zarejestrowanych 238 podmiotów gospodarczych z przemysłów wysokiej i średniowysokiej techniki oraz 4234 podmiotów reprezentujących usługi high-tech. Niemal 75% firm przemysłowych oraz 80% firm usługowych zlokalizowanych w Obszarze Metropolitalnym Warszawy mieści się w Warszawie.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MNiSW

Wykres 1. Jednostki naukowo-badawcze obszarów metropolitalnych (2013, liczba jednostek podlegających ocenie parametrycznej w latach 2009-2013)

- Pod względem ilościowym **potencjał naukowo-badawczy Obszaru Metropolitalnego Warszawy jest najwyższy w kraju i co najmniej dwukrotnie wyprzedza pozostałe obszary metropolitalne**. Aż 20 z 45 jednostek, które otrzymały najwyższą możliwą ocenę w ocenie parametrycznej jednostek (A+)⁵, zlokalizowanych jest na terenie Obszaru Metropolitalnego Warszawy (Wykres 1).
- Obszar Metropolitalny Warszawy generuje zdecydowaną większość mazowieckiego eksportu. **Wartość eksportu w 2012 roku wyniosła 16 mld euro**. Kwota ta jest porównywalna z wartością, którą w tym samym roku wygenerowało całe województwo wielkopolskie (15 mld) lub dolnośląskie (17 mld). **W okresie 2007-2013 w eksporcie z Obszaru Metropolitalnego Warszawy dominują towary z grupy elektromaszynowej, chemicznej i rolno-spożywczej**.

⁵ Kategorie przyznawane jednostkom naukowym przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego: A+ - poziom wiodący, A - poziom bardzo dobry, B - poziom zadowalający z rekomendacją wzmocnienia działalności naukowej, badawczo-rozwojowej lub stymulującej innowacyjność gospodarki, C - poziom niezadowalający. Źródło: <http://www.nauka.gov.pl/ocena-parametryczna-jednostek-naukowych/>

Pod względem wytworzonego PKB ogółem Warszawa ustępuje znacznie Paryżowi i Madrytowi, natomiast w relacji PKB per capita Paryżowi, Pradze i Wiedniowi.

1.4. Potencjały przestrzenne

O konkurencyjności Obszaru Metropolitalnego Warszawy decyduje w dużej mierze dostępność komunikacyjna. **Tereny Obszaru Metropolitalnego Warszawy (poza Warszawą), które są najbardziej atrakcyjne dla inwestorów i mieszkańców, są położone wzdłuż głównych dróg i węzłów komunikacyjnych, charakteryzują się dobrą komunikacją zarówno indywidualną, jak i publiczną.** Zachodnia część Obszaru Metropolitalnego Warszawy jest bardziej atrakcyjna dla inwestorów (obecność Specjalnych Stref Ekonomicznych, dostępność terenów inwestycyjnych oraz dobre warunki usługowe), a wschodnia część dla mieszkańców, którzy doceniają spokój, bliskość zieleni i obiektów wodnych.

- W 2014 roku w Obszarze Metropolitalnym Warszawy znajdowało się w sumie ok. 4535,58 km dróg wyższego rzędu (autostrad, dróg ekspresowych, krajowych, wojewódzkich i powiatowych), z czego w samej Warszawie ok. 1,3 tys. km.
- Najbardziej rozwiniętą sieć dróg poza stolicą posiadają gminy: Piaseczno, Tarczyn, Serock, Grójec i Góra Kalwaria, a także Grodzisk Mazowiecki. Najmniej rozwiniętą sieć mają gminy: Halinów, Podkowa Leśna i Tłuszcz.
- Dojazd komunikacją kolejową z każdej z gmin Obszaru Metropolitalnego Warszawy do centrum stolicy nie zajmuje więcej niż 90 minut. **Najsłabsze połączenie z centrum Warszawy mają gminy powiatu wyszkowskiego oraz wschodniej części powiatu wołomińskiego (80-90 minut).** Strefa najkrótszego dojazdu do centrum Warszawy to przede wszystkim gminy położone wzdłuż linii kolejowej nr 1 (Warszawa Centralna – Katowice) i nr 3 (Warszawa Zachodnia – Kunowice) oraz Warszawskiej Kolei Dojazdowej.
- W Obszarze Metropolitalnym Warszawy znajduje się ok. 200 czynnych stacji i przystanków kolejowych, z czego ok. 70 na terenie miasta stołecznego Warszawy. Aż 42,3% miejscowości Obszaru Metropolitalnego Warszawy znajduje się w odległości do 2 km w linii prostej od stacji lub przystanku kolejowego (licząc od centrum osadniczego/głównego skrzyżowania w miejscowości). W miejscowościach tych zamieszkuje łącznie 73,7% wszystkich mieszkańców (nie licząc miasta stołecznego Warszawy). Oznacza to, że **większość mieszkańców Obszaru Metropolitalnego Warszawy ma możliwość dojazdu do stolicy z wykorzystaniem transportu kolejowego, bez konieczności długiej podróży do przystanku/stacji.**

2. Jakość zarządzania

Jakość zarządzania metropolią mierzona jest umiejętnością kreowania i wykorzystywania powiązań z otoczeniem zewnętrznym, najwyżej wartościowane są powiązania międzynarodowe. **Aktywność samorządów Obszaru Metropolitalnego Warszawy w przestrzeni międzynarodowej jest niska, choć sama Warszawa jest aktorem aktywnym.** Brak współdziałania w ramach rozwijania kontaktów międzynarodowych pomiędzy Warszawą a otoczeniem ma negatywny wpływ na rozwój sieci metropolitalnej. **Brakuje inicjatyw dążących do wspólnego umiędzynarodawiania projektów w zakresie lokalnej polityki gospodarczej, promocji zagranicznej, rozwoju sektora usług dla klientów zagranicznych, organizacji wydarzeń kulturalnych i sportowych o zasięgu ponadkrajowym.** Najważniejszym deklarowanym powodem małej aktywności samorządów na polu międzynarodowym jest brak identyfikacji potencjalnych korzyści. Ponadto problemem jest brak funduszy i potencjału organizacyjnego (dotyczy to przede wszystkim gmin wiejskich). **Mała aktywność zewnętrzna identyfikowana jest również na polu krajowym.** Przykładem może być fakt, iż jednostki z Obszaru Metropolitalnego Warszawy w ograniczonym zakresie oddziałują na podmioty zewnętrzne w kontekście rozwoju nowoczesnej infrastruktury drogowej łączącej Obszar Metropolitalny Warszawy z otoczeniem, mimo że na obszarze zlokalizowana jest istotna infrastruktura powiązań międzynarodowych.

2.1. Potencjały instytucjonalne i relacyjne

Jakość i zakres relacji między samorządami Obszaru Metropolitalnego Warszawy są niewystarczające dla budowania struktury współpracy administracyjno-politycznej. Zarówno w zakresie przepływu środków finansowych, podejmowanych inicjatyw, jak i aktywności organizacyjnej. Wśród władarzy gmin otaczających Warszawę panuje przekonanie, że miasto centralne nie pełni funkcji lidera wobec swojego otoczenia. Część z nich deklaruje, że ich samorząd nie ma żadnych doświadczeń we współpracy z miastem rdzeniowym.

- Współpraca samorządów Obszaru Metropolitalnego Warszawy wyrażona transferami finansowymi między nimi (**przepływy w wydatkach bieżących**) jest porównywalna do współpracy w innych obszarach aglomeracyjnych w Polsce. **Obszar Metropolitalny Warszawy wypada niekorzystnie na tle innych obszarów, jeśli analizie poddane zostaną przepływy w wydatkach inwestycyjnych.** Współpraca wyłącznie w wymiarze wydatków bieżących skutkuje uzależnieniem relacji od rocznej perspektywy planowania finansowego, dziennych migracji mieszkańców i bieżącego zapotrzebowania na usługi.
- Współpraca samorządów Obszaru Metropolitalnego Warszawy dotyczy przede wszystkim trzech dziedzin: **transportu publicznego, przedszkoli i domów pomocy społecznej.** Współpraca dotycząca transportu publicznego organizowana jest według reguł lokalnych.

Relacje dotyczące przedszkoli i domów pomocy społecznej uporządkowane są według reguł centralnych, co nie służy budowaniu pozytywnej atmosfery współpracy.

- Współpraca na rzecz tworzenia wspólnego transportu publicznego dla Obszaru Metropolitalnego Warszawy dotyczy **projektu wspólnego biletu oraz spójnej infrastruktury kolejowej**. Włodarze wszystkich gmin, którzy wypowiedzieli się w sprawie wspólnego transportu zbiorowego, wyrażali opinię, że usługa ta jest zbyt kosztowna.
- **Współpraca w ramach instrumentu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych oceniana jest pozytywnie** nawet przez włodarzy mających sceptyczne nastawienie do przyjętych rozwiązań organizacyjnych lub przyjętych priorytetów inwestycyjnych. Oczekiwania wobec tego instrumentu są bardzo duże.

2.2. Potencjały społeczne

Procesy społeczne zachodzące w Obszarze Metropolitalnym Warszawy mają potencjał stymulujący do budowania struktur współpracy administracyjnej i politycznej. Są również wyzwaniem ze względu na zmiany struktury.

- **W wyniku procesu „rozlewania się” miast zachodzą zmiany w strukturze społecznej gmin otaczających miasto**. W gminach, do których napływ mieszkańców jest największy, społeczność się „odmładza”, występuje tam wyższy poziom przedsiębiorczości i wykształcenia. W gminach o niższym napływie mieszkańców wyższe jest bezrobocie i korzystanie z pomocy społecznej.
- **Napływ ludności do gmin podmiejskich sprzyja zwiększaniu ich niezależności finansowej poprzez podniesienie poziomu dochodów do budżetu**. Proces ten wymaga jednak sprawnej polityki lokalnej i czasu, gdyż najpierw mamy do czynienia z napływem mieszkańców, którzy mają oczekiwania w zakresie usług publicznych, następnie poprawę finansową sytuacji samorządu, a dopiero w następnej kolejności efekty podjętych działań publicznych, w tym inwestycji.

2.3. Potencjały gospodarcze

Najbardziej istotnymi wymiarami zarządzania obszarem metropolitalnym jako całością, odnoszącymi się do gospodarki, są **jakość promocji zagranicznej oraz tworzenie sieci organizacji**. Optymalny rozwój tych potencjałów uzależniony jest od wykorzystania zasobów całego obszaru: **przestrzeni i miękkich czynników** sprzyjających rozwojowi innowacyjnemu (relacji bezpośrednich, więzi lokalnych, kreatywności, tradycji, czasu wolnego).

- Przestrzeń Obszaru Metropolitalnego Warszawy jest podzielona pod względem gospodarczym na Warszawę, obszar Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych oraz pozostałe gmi-

ny (Mapa 4). Zdecydowana większość jednostek samorządowych nie współpracuje z innymi w obszarze wspierania przedsiębiorczości. Brak współpracy niektóre gminy tłumaczą konkurencją o firmy.

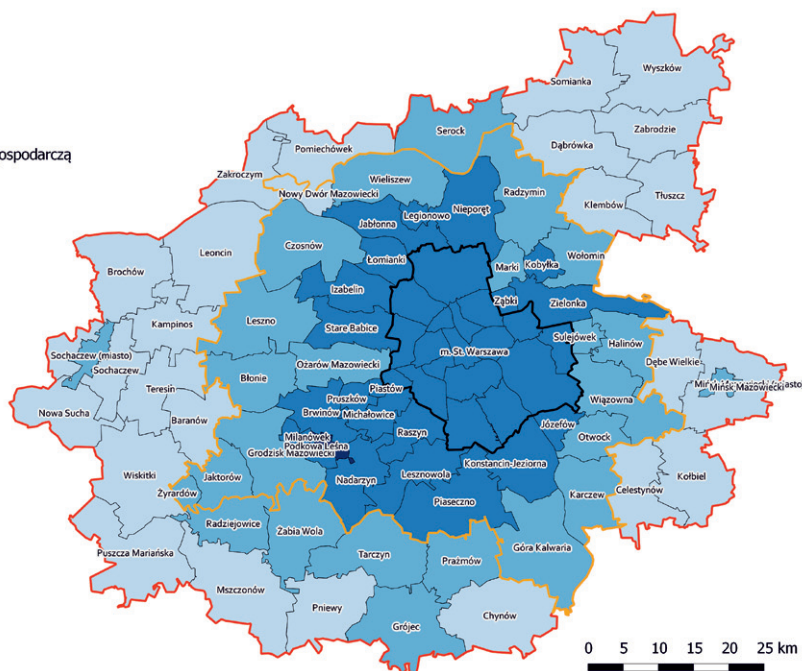
- Zdecydowana większość badanych samorządów nie angażuje się w prowadzenie polityki gospodarczej nakierowanej na innowacyjność i nie podejmuje współpracy z innymi samorządami w tym zakresie. Samorządy prowadzą jedynie działania mające na celu stworzenie warunków dla podejmowania i rozwoju działalności – od inwestycji infrastrukturalnych, po działania miękkie na rzecz tworzenia „dobrego klimatu”.
- Samorządy Obszaru Metropolitalnego Warszawy prowadzą działania na rzecz tworzenia powiązań transgranicznych. **Polityka w tym zakresie jest jednak niespójna wewnętrznie, w większości przypadków niedostosowana do struktury gospodarczej i mało aktywna.** Samorządy nie współpracują między sobą w tym zakresie, nie uczą się od siebie, tylko okazjonalnie włączają się nawzajem w podejmowane inicjatywy. **Potencjałem, który można na tym polu wykorzystać, jest wyróżniająca się aktywność kilku samorządów-liderów, które mają pozytywne doświadczenia w zakresie wykorzystywania powiązań transgranicznych dla podnoszenia jakości zarządzania.**

Legenda

- granica OMW
- granica ZIT
- granica metropolii
- gminy

Prowadzący działalność gospodarczą

- 24.4 - 30.3
- 17.7 - 24.3
- 12.7 - 17.6
- 0.1 - 12.6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Mapa 4. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą w przeliczeniu na 100 osób w wieku produkcyjnym (2013)

2.4. Potencjały przestrzenne

Jakość zarządzania obszarami metropolitalnymi jest silnie uwarunkowana tożsamością terytorialną mieszkańców. Jednocześnie sprawne i spójne działania administracyjne intensyfikują przywiązanie do przestrzeni, sprzyjając rozwojowi gospodarczemu i społecznemu.

■ **Przywiązanie terytorialne mieszkańców Obszaru Metropolitalnego Warszawy jest wysokie, co samo w sobie jest kapitałem, na którym można budować narzędzia zarządzania metropolią.** Przestrzenie, z którymi mieszkańcy identyfikują się najsilniej, są zróżnicowane. Mieszkańcy 1/3 badanych gmin deklarują największe przywiązanie do regionu, w pozostałych gminach mieszkańcy deklarują przywiązanie do zamieszkiwanej miejscowości (w tym również do Warszawy) lub gminy. Warto zaznaczyć, że **mieszkańcy nie deklarują przywiązań do Obszaru Metropolitalnego Warszawy.**

Ważnym potencjałem Obszaru Metropolitalnego Warszawy jest **różnorodność przestrzeni oraz zasoby przyrodnicze terenów rekreacyjnych**: Zalew Zegrzyński, Kampinoski Park Narodowy, Mazowiecki Park Krajobrazowy, rzeki Wkra, Bzura, Pilica, liczne szlaki rowerowe. Istotnym potencjałem są również **walory kulturowe**, które funkcjonują w świadomości mieszkańców w Warszawie (w tym Śródmieście, Ochota, Mokotów, Wilanów i Praga Północ), w Mińsku Mazowieckim (pałac Dernałowiczów), w Sochaczewie (dworek w Żelazowej Woli, Zamek, Muzeum Kolei Wąskotorowej) i w Nowym Dworze Mazowieckim (Twierdza Modlin). Potencjału kulturowego nie dostrzegają m.in. mieszkańcy gmin: Góra Kalwaria (Zamek Księżąt Mazowieckich w Czersku), Jabłonna (pałac barokowo-klasycystyczny) czy Konstancin-Jeziorna (Park zdrojowy), natomiast potencjał kulturowy dostrzegają mieszkańcy gmin położonych w kierunku północno-wschodnim od Warszawy (Pomiechówek, Serock, Radzymin, Wołomin), gdzie oferta kulturowa jest niewielka⁶.

Potencjałem wyróżniającym Obszar Metropolitalny Warszawy na tle innych europejskich metropolii jest zasób obszarów zielonych przypadający na jednego mieszkańca. Warszawa jest zdecydowanym liderem pod względem wielkości terenów zieleni na mieszkańca. Kolejną lokatę zajmuje Budapeszt, natomiast Paryż i Madryt to miasta o najmniejszej zasobności terenów zieleni. W zestawieniu *European Green Cities Index* składającym się ze wskaźników dotyczących ośmiu płaszczyzn, mierzących wpływ 30 największych europejskich miast na środowisko, Warszawa została określona jako konkurencyjna w obszarze energii (lepszy wynik osiągnęły wśród porównawczych miast jedynie Wiedeń i Berlin) oraz zarządzania zasobami przyrodniczymi (pierwsza lokata wśród wybranych miast porównawczych).

⁶ Na podstawie wyników badań CAWI wśród mieszkańców Obszaru Metropolitalnego Warszawy.

Większość gmin Obszaru Metropolitalnego Warszawy realizuje działania na rzecz wykorzystywania zasobów zielonych, jednak te działania nie stanowią priorytetowych kierunków rozwoju. W kilku przypadkach (takich jak Góra Kalwaria, Kołbiel, Leoncin) zasoby przyrodnicze są częściowo traktowane jako hamulec rozwojowy w kontekście inwestycyjnym z powodu ograniczeń prawnych na obszarach chronionych oraz z powodu zagrożenia powodziowego i podtopieniowego (np. Nowy Dwór Mazowiecki).

3. Spójność Obszaru Metropolitalnego Warszawy

Wiele cech Obszaru Metropolitalnego Warszawy wykazuje silną centralizację – lokalizacja instytucji otoczenia biznesu, hoteli, środków masowego przekazu, wybranych rodzajów działalności gospodarczej. Są jednak cechy, które Warszawa dzieli z okolicznymi gminami, oraz zasoby otoczenia, których nie posiada.

3.1. Potencjały instytucjonalne i relacyjne

- **Najsilniej scentralizowaną funkcją zarządzaną w Obszarze Metropolitalnym Warszawy jest zarządzanie transportem zbiorowym.** Jest to funkcja, która generuje istotne przepływy finansowe pomiędzy Warszawą a otaczającymi ją gminami. Nie wytworzono jednak żadnego wspólnego mechanizmu organizowania, planowania czy oceny sposobu świadczenia tej usługi.
- Funkcjami, które również generują przepływy finansowe pomiędzy samorządami, są usługi przedszkolne i socjalne. Brak mechanizmów koordynacji w zarządzaniu tymi usługami powoduje niepewność w relacjach, zagrożenie dla ich jakości oraz nie sprzyja budowaniu zaufania.
- Najistotniejszą cechą systemu społecznego wpływającą na budowanie sprawności instytucjonalnej jest **zróźnicowanie tożsamości metropolitalnej**. Zróźnicowanie to nie przebiega na linii Warszawa – otaczające gminy. Mieszkańcy niektórych dzielnic Warszawy deklarują **wyższe przywiązanie do swojej dzielnicy/osiedla niż do całego miasta** (Śródmieście, Żoliborz, Wesoła, Bielany, Rembertów). Równocześnie mieszkańcy gmin zlokalizowanych poza Warszawą deklarują **wyższe przywiązanie do Warszawy niż do zamieszkiwanej gminy**. Takie zjawisko może ułatwiać budowanie marki całego obszaru, nie powinno być ono jednak oderwane od identyfikacji regionalnej. Mieszkańcy całego Obszaru Metropolitalnego Warszawy deklarują przywiązanie do Mazowsza. Siła identyfikacji mazowieckiej w gminach otaczających miasto jest prawdopodobnie wynikiem intensywnych procesów migracyjnych wewnątrz regionu.

3.2. Potencjały społeczne

Analizowane trendy demograficzne powinny być rozważane w kontekście debat nad **zagrożeniem starzenia się społeczeństwa**. Niewątpliwie proces ten dotyczy wybranych miejsc Obszaru Metropolitalnego Warszawy – w szczególności dzielnic Śródmieście i Ochota, a także wybranych miast obszaru oraz ich najbliższego otoczenia. Z punktu widzenia metropolii jako całości **ten trend upowszechni się jednak prawdopodobnie dopiero w jesieni życia tych mieszkańców, którzy obecnie są na etapie zakładania rodziny**. Obecnie typy demograficzne dla całego Obszaru Metropolitalnego Warszawy wskazują na konieczność świadczenia usług publicznych skierowanych do rodzin z małymi i starszymi dziećmi. Dotyczy to wszystkich usług: infrastruktury technicznej, transportu, opieki medycznej, edukacji czy kultury. To nie wyklucza konieczności zaplanowania zmian dostosowujących usługi publiczne do potrzeb starzejącego się społeczeństwa. Proces ten powinien być jednak odpowiednio zaplanowany terytorialnie oraz rozłożony w czasie.

- Warszawa oraz Kraków to jedyne miasta wojewódzkie w Polsce, w których w ostatniej dekadzie zanotowano **przyrost liczby mieszkańców**. Cały Obszar Metropolitalny Warszawy cechuje najwyższa w Polsce dynamika przyrostu liczby mieszkańców (porównywalna jest w Poznaniu i Trójmieście).
- Największa dynamika ruchów migracyjnych występuje w gminach okalających Warszawę. Jedne z **najwyższych wskaźników napływu oraz najniższych wskaźników odpływu** dla całego Obszaru Metropolitalnego Warszawy miały dzielnice Warszawy: Białołęka, Ursus i Wilanów. Na tle całego Obszaru Metropolitalnego Warszawy **najniższym napływem** wyróżniają się dzielnice centrum miasta: Śródmieście, Wola, Mokotów, Ochota, Żoliborz, Praga Północ i Południe oraz Targówek. Podobny, najniższy napływ ludności, mają gminy położone najdalej od Warszawy.
- Uczniowie szkół warszawskich uzyskują przeciętnie wyższe wyniki sprawdzianu po szkole podstawowej, egzaminu gimnazjalnego i matur niż uczniowie szkół z innych gmin Obszaru Metropolitalnego Warszawy. Szczególnie słabo wypadają uczniowie z gmin na północy obszaru. Wyzwaniem jest **podnoszenie poziomu wyników szkolnych** osiąganych w jednostkach najsłabszych Obszaru Metropolitalnego Warszawy.

3.3. Potencjały gospodarcze

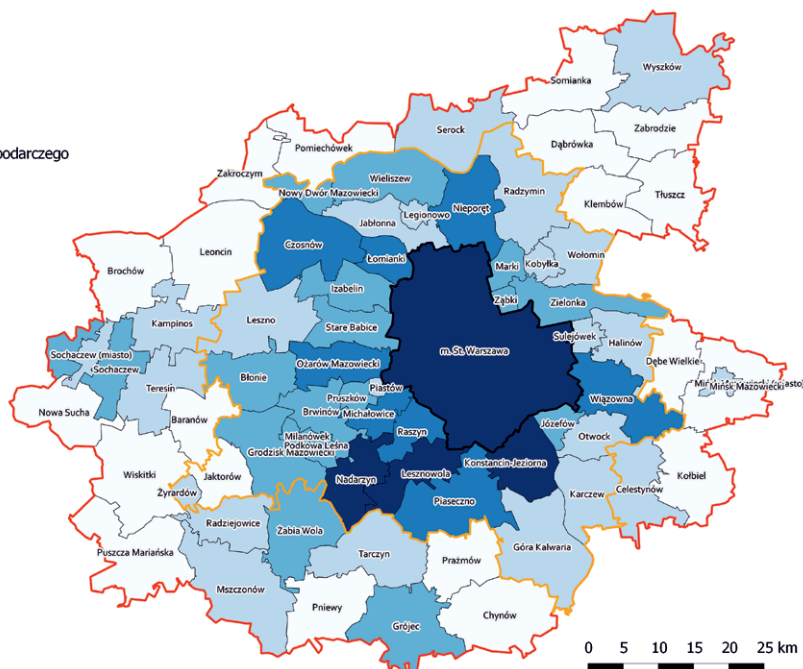
Gminy o najwyższej wartości syntetycznego wskaźnika potencjału gospodarczego to Warszawa oraz jednostki z nią graniczące (Mapa 5). Wyższy potencjał obserwowany jest w południowo-zachodniej części Obszaru Metropolitalnego Warszawy.

Legenda

- granica OMW
- granica ZIT
- granica metropolii
- gminy

Wskaźnik potencjału gospodarczego

- 0.46 - 0.58
- 0.35 - 0.45
- 0.26 - 0.34
- 0.17 - 0.25
- 0.07 - 0.16

Mapa 5. Syntetyczny wskaźnik potencjału gospodarczego (2013)

Najsilniej scentralizowane są potencjały gospodarcze związane z **relacjami zagranicznymi, działalnością naukową** oraz z **wyspecjalizowanymi usługami dla przedsiębiorstw**.

- Spośród 260 jednostek naukowo-badawczych Obszaru Metropolitalnego Warszawy jedynie **trzy** (5%) zlokalizowanych jest **poza Warszawę**. Spośród tych podmiotów na szczególną uwagę zasługuje Instytut Genetyki i Hodowli Zwierząt Polskiej Akademii Nauk (w Lesznowoli) oraz Narodowe Centrum Badań Jądrowych (w Otwocku).
- W Warszawie zlokalizowane są **wszystkie ośrodki innowacji** oraz przeważająca część **instytucji otoczenia biznesu**.
- Spośród 500 firm wyróżnionych w rankingu najbardziej innowacyjnych firm w Polsce⁷, **104 prowadzi działalność w Obszarze Metropolitalnym Warszawy**. 20 firm zlokalizowanych było poza Warszawą (w 14 gminach), z czego po dwie firmy w gminach: Czosnów, Konstancin-Jeziorna, Ożarów Mazowiecki, Piaseczno, Piastów oraz Raszyn.

Trudno analizować ofertę inwestycyjną gmin Obszaru Metropolitalnego Warszawy w kategoriach spójności i konkurencyjności, gdyż jest ona dość uboga. Gminy działają niezależnie, choć

⁷ Ranking Instytutu Nauk Ekonomicznych Polskiej Akademii Nauk (2011).

oferty nie są wyraźnie konkurencyjne. Dla gmin z otoczenia stolicy, które najlepiej radzą sobie w przyciąganiu zagranicznych inwestorów, jedyną realną konkurencją jest Warszawa. Ich oferty inwestycyjne podkreślają głównie przewagi wobec stolicy, rzadziej wobec pozostałych gmin Obszaru Metropolitalnego Warszawy. Inna sytuacja ma miejsce w przypadku oferty turystycznej gmin. W tej dziedzinie widać wiele przykładów spójnych ofert i nawiązywania współpracy (Dolina Jeziorki, Związek Gmin Zalewu Zegrzyńskiego). Doświadczenie zebrane na tym polu nie przekłada się jednak na działania proinwestycyjne.

W wymiarze gospodarczym zidentyfikowane zostały potencjały lokalne – silne strony gmin okalających miasto centralne⁸. W otoczeniu Warszawy istnieją skupiska przedsiębiorstw, które mają znaczący potencjał konkurencyjny. W zachodniej części obszaru zlokalizowane są gminy o istotnym potencjale w branży logistycznej (działalność magazynowa), natomiast na wschodzie gminy powiązanych z branżą budowlaną, produkcją tekstyliów oraz przemysłem drzewnym i papierniczym (Mapa 6). W najbliższym otoczeniu stolicy usytuowane są gminy gospodarczo wyspecjalizowane w handlu hurtowym oraz w usługach technicznych. Lokalna specjalizacja w turystyce zlokalizowana jest poza północnymi granicami miasta rdzeniowego. Warszawa specjalizuje się w produkcji dla mediów, co wynika z przewagi miasta stołecznego we wskaźnikach dla tej branży w porównaniu z całym krajem.

3.4. Potencjały przestrzenne

Dla spójności w wymiarze przestrzennym Obszaru Metropolitalnego Warszawy najistotniejsza jest dostępność transportowa oraz cechy krajobrazu charakterystyczne tylko dla wybranych przestrzeni.

- Najłatwiejszy dojazd do Warszawy komunikacją samochodową mają gminy sąsiadujące z miastem od zachodu (Łomianki, Izabelin, Stare Babice, Ożarów Mazowiecki, Piastów, Pruszków) i południa (Michałowice, Raszyn, Lesznowola, Konstancin Jeziorna). Z wyżej wymienionych gmin można dojechać do centrum stolicy w czasie krótszym niż 30 minut.⁹ Z 62 gmin (87,3%) można było dojechać do centrum stolicy w mniej niż godzinę.
- W 28 gminach (39,4%) kolej podmiejska i regionalna oferuje krótszy czas przejazdu do centrum Warszawy niż samochód. Są to gminy położone wzdłuż linii kolejowych nr 1 (Warszawa Centralna – Katowice), nr 2 (Warszawa Centralna – Terespol) i nr 3 (Warszawa Zachodnia – Kunowice). Kolej wyraźnie przegrywa z transportem indywidualnym w południowej części Obszaru Metropolitalnego Warszawy, a także w powiecie wołomińskim

⁸ Na potrzeby badania przyjęto, że udział danej branży w gospodarce lokalnej powinien być wyższy niż 4%, w porównaniu z udziałem danej branży w gospodarce województwa ma być wyższy o co najmniej 30%. Dla gmin wyznaczono po jednej branży kluczowej, której udział w gospodarce lokalnej w największym stopniu przekracza analogiczny wskaźnik dla województwa. Dla kilku gmin nie udało się określić kluczowej specjalizacji.

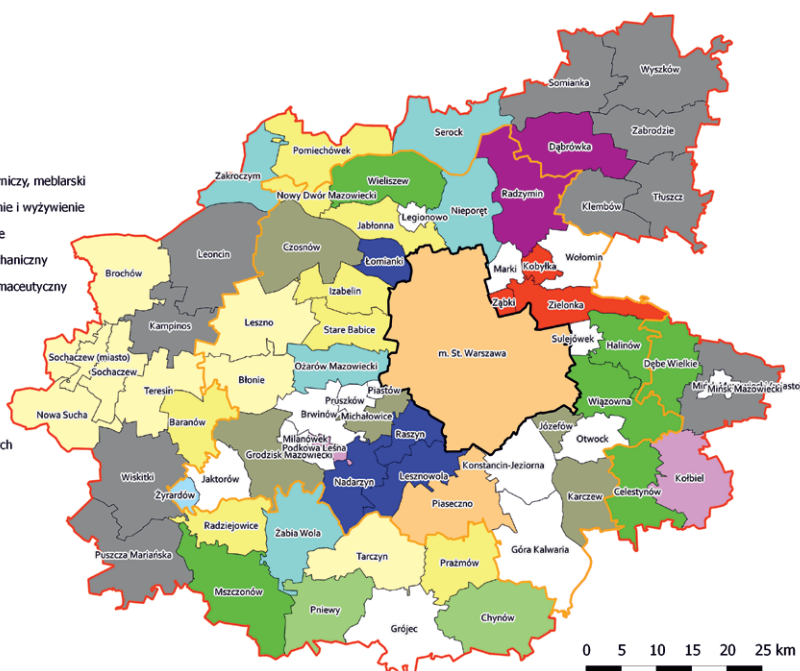
⁹ Zbadany został czas podróży samochodem osobowym z każdej gminy Obszaru Metropolitalnego Warszawy do centrum Warszawy (Plac Defilad), optymalną trasą i w typowy dzień powszedni o godzinie 12:00.

Legenda

- granica OMW
- granica ZIT
- granica metropolii
- gminy

Specjalizacje

- przemysł drzewny, papierniczy, meblarski
- turystyka - zakwaterowanie i wyżywienie
- logistyka, magazynowanie
- przemysł metalowy i mechaniczny
- przemysł chemiczny i farmaceutyczny
- budownictwo
- handel hurtowy
- handel detaliczny
- produkcja dla mediów
- usługi techniczne
- produkcja art. spożywczych
- produkcja tekstyliów
- produkcja roślinna
- brak specjalizacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z raportu „Wielkość potencjałów...”, 2012

Mapa 6. Lokalne specjalizacje w poszczególnych jednostkach Obszaru Metropolitalnego Warszawy

i wyszkowskim. Przewagę samochodu widać także w północnej części Obszaru Metropolitalnego Warszawy na lewym brzegu Wisły, w tym rejonie nie przebiega żadna linia kolejowa.

- Kompleksowa analiza oceny jakości krajobrazu Obszaru Metropolitalnego Warszawy wykazuje zróżnicowanie, które nie przebiega według podziału: miasto rdzeniowe – otoczenie. **Najwyższymi wskaźnikami charakteryzują się wybrane dzielnice Warszawy (Bemowo, Mokotów, Ochota, Śródmieście, Wawer i Wilanów) oraz gminy zlokalizowane na zachód i na północ od miasta (Grodzisk Mazowiecki, Radzymin, Serock i Wieliszew), a także gmina Celestynów.** Wyraźnie słabsze niż sąsiednie gminy/dzielnice są Ożarów Mazowiecki, Ząbki, Marki oraz Wesola.
- Charakterystyczne dla Obszaru Metropolitalnego Warszawy jest **niedopasowanie typu administracyjnego jednostek terytorialnych do ich typu funkcjonalnego**, co ma konsekwencje dla finansów publicznych i może wpływać na sprawność instytucjonalną samorządów. Niezgodności w tym zakresie występują również w niektórych dzielnicach Warszawy. Peryferyjne tereny, zwłaszcza te, gdzie występują kompleksy leśne, nie mają charakteru miejskiego. Zbyt duży udział terenów zurbanizowanych względem formalnego typu administracyjnego jednostki ma miejsce w większości gmin wiejskich, otaczających Warszawę od zachodu, gdzie nastąpił intensywny rozwój zabudowy, wpływający na utratę wiejskiego charakteru.

4. Jakość życia mieszkańców Obszaru Metropolitalnego Warszawy

Na jakość życia mieszkańców wpływa wiele czynników: warunki życia, praca, opieka społeczna, warunki mieszkaniowe, transport i komunikacja, opieka zdrowotna, usługi komunalne, wodno-kanalizacyjne, gospodarka odpadami, zagospodarowanie przestrzenne miasta, edukacja, kultura, rozrywka, bezpieczeństwo oraz funkcjonowanie urzędów. Jakość życia jest ponadto uzależniona od subiektywnej oceny zamożności.

- 60% badanych mieszkańców uznało, że Obszar Metropolitalny Warszawy jest dobrym lub bardzo dobrym miejscem do życia i mieszkania.
- Co trzeci mieszkaniec Obszaru Metropolitalnego Warszawy zauważa poprawę zamożności społeczności w ciągu ostatnich lat, podobny odsetek nie dostrzega zmiany w tym zakresie.

4.1. Potencjały instytucjonalne i relacyjne

- Jakość obsługi mieszkańców w urzędach jest oceniana pozytywnie (najczęściej wskazywano '4' – w gminach poza Warszawą oraz '3' – w Warszawie)¹⁰.
- 38% mieszkańców twierdzi, że w ostatnich latach nastąpiła **poprawa w kontaktach z instytucjami publicznymi**. Zmiany te dotyczą przede wszystkim bieżącej obsługi interesantów (zmiana wystroju i organizacji sali obsługi mieszkańców w urzędach), udostępnianie wzorów dokumentów w Internecie¹¹ oraz wyraźne zmiany w obsłudze przedsiębiorców gotowych inwestować na terenie danej gminy.
- **Dostępność placówek edukacyjnych w Obszarze Metropolitalnym Warszawy jest wystarczająca**, jednak duża część uczniów z gmin obszaru korzysta z oferty edukacyjnej placówek zlokalizowanych na terenie Warszawy. Jest to spowodowane wyższą jakością nauczania, przeświadczeniem związanym z większą szansą dostania się na dobre studia w stolicy, możliwością wspólnego dojazdu z rodzicami pracującymi w Warszawie.
- W roku szkolnym 2012/2013 w Obszarze Metropolitalnym Warszawy działalność edukacyjną prowadziło **699 szkół podstawowych i 474 gimnazjalnych**, z czego odpowiednio 311 i 231 w Warszawie¹². Rejonizacja odgrywa mniejszą rolę przy wyborze szkoły ze względu na relatywnie łatwy dojazd. Niektóre placówki (najczęściej warszawskie) starają się ograniczać napływ dzieci z rejonu na rzecz uzdolnionej młodzieży spoza rejonu. Służy temu

¹⁰ Skala pięciostopniowa.

¹¹ W Obszarze Metropolitalnym Warszawy występują wysokie wskaźniki rozwoju społeczeństwa informacyjnego. W związku z tym istotnym ułatwieniem dla mieszkańców jest możliwość załatwiania spraw przez Internet. 70% mieszkańców, którzy mają na co dzień dostęp do sieci, korzystało z elektronicznego kontaktu z administracją. Wśród głównych czynności dominowały: wyszukiwanie informacji (45%), pobieranie formularzy (35%), wypełnianie formularzy online (30%).

¹² Urząd Statystyczny w Warszawie, Obszar Metropolitalny Warszawy w 2012 roku.

np. wprowadzanie klas dwujęzycznych, do których przeprowadzany jest osobny egzamin rekrutacyjny.

- **Zmniejszenie liczby placówek na terenach wiejskich nie jest oceniane negatywnie.** Dowóz dzieci do placówek oddalonych od miejsca zamieszkania jest utrudnieniem dla ich rodziców, jednak dostrzega się większe możliwości realizacji usług edukacyjnych na odpowiednio wysokim poziomie w placówkach większych niż szkoły wiejskie.
- Większość gmin Obszaru Metropolitalnego Warszawy miało w latach 2007-2013 wskaźnik udziału dzieci objętych opieką w żłobku we wskaźniku dzieci ogółem równy zero (jedynie 35 gmin miało ten wskaźnik przynajmniej raz różny od zera).
- W roku szkolnym 2012/2013 w Obszarze Metropolitalnym Warszawy działalność prowadziło **1771 placówek wychowania przedszkolnego, w tym 1088 przedszkoli**. Ponad połowa tych instytucji ulokowana była w Warszawie¹³.
- Uczestnictwo dzieci w tej formie kształcenia jest uwarunkowane dostępem do infrastruktury. W badanym okresie w Warszawie do przedszkoli uczęszczało 83,3% dzieci w wieku przedszkolnym, w całym Obszarze Metropolitalnym Warszawy 78,9% dzieci, w całym województwie mazowieckim jedynie 72,3% dzieci. Warto zaznaczyć, że dzieci mieszkające w miastach, w szczególności powiatowych, zdecydowanie częściej uczęszczają do placówek przedszkolnych niż rówieśnicy z terenów wiejskich.
- **Lokalizacja placówki przedszkolnej w miejscu zamieszkania rodziny nie gwarantuje, że dziecko się do niej dostanie**, gdyż rozkład przestrzenny tych placówek nie odpowiada zapotrzebowaniu w określonych lokalizacjach.
- W roku szkolnym 2012/2013 na terenie Obszaru Metropolitalnego Warszawy działalność prowadziło **816 szkół ponadgimnazjalnych, z tego 448 w Warszawie**. W ogólnej liczbie tych placówek 45% stanowią licea ogólnokształcące, 19% – szkoły policealne oraz niemal tyle samo – technika, 12% – szkoły zasadnicze zawodowe, a 4% – licea profilowane.

4.2. Potencjały społeczne

Skala wykluczenia społecznego i ubóstwa w Obszarze Metropolitalnym Warszawy jest mniejsza niż w wielu innych regionach. Jednocześnie, w związku z relatywnie wysokim poziomem życia, ubóstwo jest bardziej zauważalne, a wykluczenie jednostek bardziej dotkliwe.

- **W 2012 r. w szpitalach ogólnych zlokalizowanych w powiatach Obszaru Metropolitalnego Warszawy było łącznie 17 748 łóżek, z czego 12 275 w Warszawie.**

¹³ Urząd Statystyczny w Warszawie, Obszar Metropolitalny Warszawy w 2012 roku.

- Potrzeby osób w wieku 65 lat i więcej w największym stopniu **nie są zaspokojone przez placówki opieki zdrowotnej z powiatów legionowskiego i warszawskiego zachodniego**¹⁴. W związku z tym większość mieszkańców tych powiatów musi leczyć się w innych placówkach – najczęściej w Warszawie. Nadwyżkę łóżek szpitalnych posiadają powiat otwocki, Warszawa, powiat piaseczyński, żyrardowski i sochaczewski.
- **Ponad 60% mieszkańców stwierdza, że na terenie swojej gminy czuje się bezpiecznie, ponad 38% jest przeciwnego zdania. 10% dostrzega pogorszenie bezpieczeństwa w ciągu ostatnich lat, natomiast 38% – widzi poprawę.** Istnieje w tym zakresie duże zróżnicowanie przestrzenne.

4.3. Potencjały gospodarcze

Województwo mazowieckie skupia najwięcej podmiotów z branży kreatywnej¹⁵ i odnotowuje najwyższy udział klasy kreatywnej otwartej na innowacje. **Sektor kreatywny wpływa z kolei na rozwój innych sektorów gospodarki, jeszcze bardziej zwiększając atrakcyjność określonego obszaru.** Sektor kreatywny przyciąga wysokiej jakości kapitał ludzki, oddziałując na kształtowanie atrakcyjnej przestrzeni życiowej dla mieszkańców oraz biznesu. Kapitał kreatywny jest mobilny, tzn. ludzie reprezentujący klasę kreatywną mogą migrować w poszukiwaniu środowiska życia i pracy, które będzie pozwalało im realizować swoje ambicje i plany zawodowe. **Warszawa jako stolica kraju, centrum kultury, biznesu i mediów daje największe możliwości rozwojowe spośród polskich miast i w efekcie przyciąga ludzi chcących odnieść sukces.** Inne atuty Warszawy jako miejsca lokalizacji firm z sektora kreatywnego to między innymi **różnorodność występujących tu firm** (umożliwiająca kooperację i rozwijanie działalności biznesowej), **obecność firm zagranicznych lub ich przedstawicielstw, prestiż miejsca, miejsce zamieszkania zamożnych klientów indywidualnych.** Wśród cech Warszawy jako miejsca prowadzenia biznesu nie pojawia się dosłownie jakość życia, ale dostęp do usług, kultury, sportu, a także różnorodność miejsca, jakość infrastruktury i dogodna komunikacja, które są rozumiane jako czynniki kształtujące jakość życia w danym miejscu.

- Czynnikiem zniechęcającym mieszkańców do osadnictwa, a inwestorów – do lokalizowania firm, jest zły stan infrastruktury drogowej. **Mieszkańcy Obszaru Metropolitalnego Warszawy dostrzegają znaczną poprawę infrastruktury, która miała miejsce w ostatnich latach** (prawie 61% respondentów oceniło zmiany pozytywnie).
- **Aż 55% mieszkańców oceniło na lepsze zmiany, które zaszły w ostatnich latach w systemie organizacji transportu zbiorowego wewnątrz Obszaru Metropolitalnego Warszawy.** 13,8% mieszkańców uważa, że system transportu zbiorowego znajduje się

¹⁴ Badanie Chorobowości Szpitalnej Ogólnej wykonywane corocznie przez Państwowy Zakład Higieny.

¹⁵ Do tego sektora zalicza się m.in. przedsiębiorstwa zajmujące się: reklamą, projektowaniem, architekturą, mediami, tworzeniem oprogramowania, sztuką, muzyką i teatrem.

w gorszym stanie niż przed laty. Opinia ta dotyczy przede wszystkim mieszkańców Warszawy, wśród których niemal 1/5 uznała, że transport publiczny funkcjonuje gorzej. Wśród osób, które negatywnie oceniły zmiany w transporcie zbiorowym zdecydowanie dominują osoby zamieszkałe na prawym brzegu Wisły.

- Dane Głównego Urzędu Statystycznego wskazują, że **dostępność sieci wodociągowej i kanalizacyjnej na terenie Obszaru Metropolitalnego Warszawy nie jest zadowalająca**, jedynie w pojedynczych przypadkach przekracza poziom ogólnopolski. Tylko w kilku powiatach został osiągnięty poziom dostępności w wysokości 80% w przypadku wodociągów, natomiast jeżeli chodzi o sieci kanalizacji to widać spore braki¹⁶. Należy zaznaczyć, że na terenach wiejskich odsetek gospodarstw zaopatrywanych w wodę z wodociągów oraz wyposażonych w kanalizację nigdy nie osiągnie 100%. Tego typu instalacje są nieefektywne na terenach wyjątkowo rzadko zaludnionych.

4.4. Potencjały przestrzenne

Obecność zielonej infrastruktury, poprzez łatwy dostęp do terenów rekreacyjnych i wypoczynkowych, ma wieloaspektowy wpływ na jakość życia mieszkańców. **Tereny zielone wpływają na złagodzenie lub eliminację uciążliwości życia w aglomeracji oraz wprowadzają ład przestrzenny.** Obszar Metropolitalny Warszawy jest zasobny w tereny zielone. Czynnikiem podnoszącym jego atrakcyjność jest położenie w dolinie Wisły oraz występowanie licznych chronionych obszarów przyrody. Rozwój zielonej infrastruktury nie należy do priorytetów rozwojowych wszystkich gmin, ale większość z nich realizuje działania poprawiające kondycję terenów zielonych, w celu przyciągnięcia nowych mieszkańców na swój teren i ogólnej poprawy wizerunku.

- Elementy zielonej infrastruktury nie są bardzo istotne dla mieszkańców i nie wpływają na poprawę poziomu ich zadowolenia z przebywania w miejscu zamieszkania. **Tereny zielone nie są podstawowym elementem niezbędnym do wygodnego życia, ważniejsze są kwestie zarobków, poziomu i stylu życia.** Najwyżej cenione przez mieszkańców są tereny zielone nieuporządkowanej (nieprzekształconej przez człowieka), co może wynikać z chęci „powrotu do natury”.
- Obecność obszarów zielonych nie była głównym czynnikiem wpływającym na decyzję o wyborze miejsca zamieszkania. Jedynie 33% badanych stwierdziło, że obecność terenów zielonych i infrastruktury zielonej miała wpływ na ich decyzję o zamieszkanu w danej gminie. Jednocześnie tylko 6% respondentów uznało, że pogorszenie stanu obszarów zielonych skłoniłoby ich do zmiany miejsca zamieszkania.

¹⁶ Odsetek krajowy wynosi 64,3%, niektóre powiaty – np. grójecki i sochaczewski – uzyskują wynik odpowiednio 37,2% i 43,8%.

SYNTEZA POTENCJAŁÓW OBSZARU METROPOLITALNEGO WARSZAWY

W ramach opracowania „Diagnozy Obszaru Metropolitalnego Warszawy” przeprowadzono analizę 26 tematów badawczych. Pozwoliło to na ocenę występujących w obszarze procesów i zjawisk społeczno-gospodarczych w wymiarze potencjału aktywnego, biernego i utraconego. **Potencjały aktywne** to takie, które wpływają na rozwój Obszaru Metropolitalnego Warszawy, zarówno w wymiarze spójności wewnętrznej, jak i w wymiarze metropolitalnym. **Potencjały bierne** to te, które są zauważalne, ale obecnie nie wpływają na rozwój Obszaru Metropolitalnego Warszawy. **Potencjały utracone** to te, które stanowiły o sile Obszaru Metropolitalnego Warszawy i poszczególnych gmin, jednak z jakichś powodów ich walor został obniżony lub zanikł całkowicie.

Tabela 1. Potencjały aktywne, potencjały biernie, potencjały utracone – wybór najważniejszych które powinny stać się przedmiotem dyskusji w trakcie budowania strategii Obszaru Metropolitalnego Warszawy.

Nazwa potencjału	Potencjały aktywne	Potencjały biernie	Potencjały utracone
Struktura społeczna i migracje	<ul style="list-style-type: none"> współwystępowanie wysokiego napływu ludności i wzrostu społeczno-gospodarczego, głównie na południowy zachód od Warszawy 	<ul style="list-style-type: none"> duża grupa osób w wieku poprodukcyjnym współwystępowanie wysokiego napływu ludności i niskiego tempa rozwoju społeczno-gospodarczego postawy nowych mieszkańców (alienacja i roszczeniowość) 	<ul style="list-style-type: none"> osoby, które wyjechały na stałe z Obszaru Metropolitalnego Warszawy mieszkańcy nie chcą lub nie wierzą w możliwości aktywizacji społeczno-gospodarczej po zmianie statusu w okresie transformacji
Kapitał ludzki i kapitał społeczny (w tym tożsamość metropolitalna)	<ul style="list-style-type: none"> ludzie przedsiębiorczy (z inicjatywą i dobrymi pomysłami), a także specjaliści i robotnicy wysoko wykwalifikowani tożsamość metropolitalna mieszkańców gmin w pobliżu Warszawy i w samej Warszawie 	<ul style="list-style-type: none"> kapitał społeczny bierny 	<ul style="list-style-type: none"> rolnicy i część osób niskowykwalifikowanych młodzi o kwalifikacjach niedopasowanych do potrzeb rynku
Wykluczenie społeczne i ubóstwo	<ul style="list-style-type: none"> brak 	<ul style="list-style-type: none"> beneficjenci ośrodków pomocy społecznej osoby wymagające pomocy, ale znajdujące się poza systemem 	<ul style="list-style-type: none"> rolnicy oraz pracownicy byłych PGR-ów pracownicy fizyczni, głównie z sektora przemysłu ciężkiego, ale również innych upadających zakładów pracy
Usługi dla ludności, w tym dla klientów z zagranicy	<ul style="list-style-type: none"> wysoki poziom edukacji dobre rozwinięty system specjalistycznych placówek służby zdrowia obiekty sportowe 	<ul style="list-style-type: none"> niedostateczny rozwój sieci infrastruktury technicznej (drogowej, wodociągowej i kanalizacyjnej) sfera usług dla klientów z zagranicy poza głównym nurtem myślenia strategicznego w większości gmin Obszaru Metropolitalnego Warszawy 	<ul style="list-style-type: none"> brak
Klasa metropolitalna	<ul style="list-style-type: none"> ludzie zamożni tworzący wewnętrzny popyt na dobra i usługi (w tym luksusowe) podaż atrakcyjnej powierzchni targowo-wystawieniowej 	<ul style="list-style-type: none"> brak 	<ul style="list-style-type: none"> brak
Organizacja wydarzeń kulturalnych i sportowych o zasięgu ponad krajowym oraz międzynarodowych spotkań	<ul style="list-style-type: none"> brak 	<ul style="list-style-type: none"> brak współpracy w celu tworzenia wspólnych produktów dla turystyki biznesowej 	<ul style="list-style-type: none"> brak

Środki masowego przekazu	<ul style="list-style-type: none"> współtworzenie klasy kreatywnej pozytywna rola w promocji, szczególnie społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> brak 	<ul style="list-style-type: none"> brak
Struktura gospodarki	<ul style="list-style-type: none"> działy gospodarki dobrze rozwinięte i konkurencyjne (media, handel i transport, turystyka, usługi techniczne, przemysł chemiczny i farmaceutyczny, finanse, sektor B+R+ICT) 	<ul style="list-style-type: none"> brak 	<ul style="list-style-type: none"> problemy branży tekstylnej, metalowej i mechanicznej pogłębiające się trudności gospodarcze niektórych gmin Obszaru Metropolitalnego Warszawy
Inwestycje zagraniczne	<ul style="list-style-type: none"> największe światowe koncerny międzynarodowych, zarówno ze sfery produkcyjnej, jak i usługowej koncentracja czynników lokalizacji o dużej wadze dla inwestorów (zależnych i niezależnych od władz lokalnych) 	<ul style="list-style-type: none"> brak 	<ul style="list-style-type: none"> walory przyrodnicze, przestrzenie wolnego czasu i oferta naukowo-badawcza o małym znaczeniu w procesach decyzyjnych inwestorów
Eksport	<ul style="list-style-type: none"> najwięksi eksporterzy Obszaru Metropolitalnego Warszawy (działy o największej wartości eksportu oraz wysokiej dynamice wzrostu) 	<ul style="list-style-type: none"> niedostateczny rozwój współpracy eksportowej 	<ul style="list-style-type: none"> brak
Innowacyjność	<ul style="list-style-type: none"> firmy i sektory wysokiej i średniej techniki w produkcji oraz usługodawcy zaliczani do high-tech wykwalifikowana siła robocza jako jeden z ważnych czynników lokalizacji 	<ul style="list-style-type: none"> potencjał naukowy marnowany przez „cenne” zamówienia publiczne i rozwiązania systemowe brak szerokiego wykorzystywania przez przedsiębiorców potencjału instytucji nauki oraz B+R brak parku technologicznego 	<ul style="list-style-type: none"> brak
Przedsiębiorczość	<ul style="list-style-type: none"> duże nagromadzenie różnorodnych firm, które tworzą dynamiczny rynek konkurencyjny o wysokim potencjale innowacyjnym 	<ul style="list-style-type: none"> brak 	<ul style="list-style-type: none"> brak
IOB, w tym sektor B+R	<ul style="list-style-type: none"> duża podaż usług i różnorodność oferty IOB 	<ul style="list-style-type: none"> brak 	<ul style="list-style-type: none"> brak
Współpraca na linii biznes – IOB oraz B+R	<ul style="list-style-type: none"> dobrze praktyki współpracy 	<ul style="list-style-type: none"> brak 	<ul style="list-style-type: none"> brak
		<ul style="list-style-type: none"> brak 	<ul style="list-style-type: none"> brak

<p>Międzynarodowa rola wyższych uczelni</p>	<ul style="list-style-type: none"> • kapitał ludzki o wysokiej jakości, w tym umiędzynarodowienie Obszaru Metropolitalnego Warszawy poprzez atrakcyjną ofertę dla obcokrajowców • źródło wiedzy wykorzystywanej przez podmioty Obszaru Metropolitalnego Warszawy w sieciach międzynarodowych • rola aktora lokalnych i regionalnych procesów rozwoju 	<ul style="list-style-type: none"> • niedostateczne wykorzystanie potencjału uczelni w promocji gospodarczej 	<ul style="list-style-type: none"> • słabsza pozycja uczelni względem konkurencji międzynarodowej
<p>Turystyka zagraniczna</p>	<ul style="list-style-type: none"> • rozwinięta baza noclegowa • wysokie wydatki turystów zagranicznych 	<ul style="list-style-type: none"> • słaba współpraca w celu tworzenia turystycznych produktów sieciowych i wydarzeń wspólnych • brak 	<ul style="list-style-type: none"> • brak
<p>Suburbanizacja</p>	<ul style="list-style-type: none"> • grunty o potencjale przeznaczenia na cele budowlane (grunty orne, łąki) 	<ul style="list-style-type: none"> • brak 	<ul style="list-style-type: none"> • negatywne i nieodwracalne skutki niekontrolowanego rozlewania się zabudowy miejskiej
<p>Zielona infrastruktura i jakość krajobrazu Transport, powiązania infrastrukturalne i międzynarodowa dostępność komunikacyjna</p>	<ul style="list-style-type: none"> • zasoby różnorodnych obszarów przyrodniczych • wysoka międzynarodowa dostępność komunikacyjna • dostępność komunikacyjna terenów inwestycyjnych 	<ul style="list-style-type: none"> • braki inwestycyjne w zakresie rozwoju terenów zieleni • trudności we współpracy międzygminnej w zakresie transportu publicznego • brak domknięcia obwodnicy Warszawy • konsekwencje położenia lotniska Chopina wewnątrz aglomeracji 	<ul style="list-style-type: none"> • brak • sieć kolejowa niedopasowana do potrzeb rozwijającej się metropolii • brak Centralnego Portu Lotniczego • trudności z wprowadzeniem programu kolei dużych prędkości • autostrada wodna E40
<p>Tworzenie i zarządzanie obszarem metropolitalnym Aktywność międzynarodowa samorządów oraz członkostwo w organizacjach międzynarodowych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • doświadczenie współpracy w zakresie transportu zbiorowego • doświadczenie nielicznych liderów współpracy międzynarodowej 	<ul style="list-style-type: none"> • brak stabilnych struktur współpracy międzygminnej • niedostateczna współpraca na rzecz pobudzania aktywności transgranicznej 	<ul style="list-style-type: none"> • brak • partnerstwa „uśpione”

WYZWANIA DLA OBSZARU METROPOLITARNEGO WARSZAWY

Wyzwania, jakie wskazano w „Diagnozie Obszaru Metropolitalnego Warszawy”, są syntezą licznych sugestii, postulatów i rekomendacji, zaprezentowanych dla każdego z obszarów tematycznych podlegających badaniu. Przedstawione w niniejszej publikacji wyzwania są subiektywnym wyborem najważniejszych z nich i mają na celu wskazanie zagadnień i kierunków rozwoju, które w przyszłości mogą być traktowane jako cele strategiczne przy budowie Strategii Rozwoju Obszaru Metropolitalnego Warszawy do roku 2030. Kolejność przedstawionych wyzwań wynika z oceny wpływu poszczególnych procesów społeczno-gospodarczych na Obszar Metropolitalny Warszawy, a także z możliwości poradzenia sobie z trudnościami i aktywizowaniem mocnych stron miasta stołecznego oraz pozostałych gmin obszaru.

WYZWANIE NR 1. Przygotowanie się do prognozowanego trendu wzrostu liczby ludności Obszaru Metropolitalnego Warszawy i jego skutków

To wyzwanie wskazane jest jako pierwsze, ponieważ procesy demograficzne i migracyjne pozwalają prognozować wzrost potencjału Obszaru Metropolitalnego Warszawy w dłuższej perspektywie. Kluczowe zmiany demograficzne, które będą towarzyszyły wzrostowi liczby ludności w Obszarze Metropolitalnym Warszawy, to lekki wzrost udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym, stabilny wzrost udziału ludności w wieku poprodukcyjnym, wzrost imigracji w skali całego obszaru, ale znacząco zróżnicowany wewnętrznie oraz ugruntowanie różnorodności typów struktury społecznej wewnątrz obszaru.

Jeżeli procesy wyżej wymienione będą zachodzić, należy oczekiwać szczególnego oddziaływania na potencjały już dziś aktywne, które dotyczą:

- **wysokiej koncentracji ludności przedsiębiorczej, o wysokich kwalifikacjach zawodowych;**
- **wysokiej koncentracji klasy kreatywnej;**
- **wysokiego poziomu edukacji;**
- **dobrze rozwiniętego systemu specjalistycznych placówek służby zdrowia.**

Oprócz myślenia przez pryzmat relacji między sferą społeczną a rozwojem gospodarczym należy skoncentrować się na kosztach, które warto ponosić, by podnieść jakość życia grup wykluczonych społecznie, stanowiących problem w niektórych częściach Obszaru Metropolitalnego Warszawy. W skali całego obszaru należy oczekiwać działań dwutorowych w zakresie realizacji:

- Inwestycji w **infrastrukturę komunikacyjną i techniczną** (tam, gdzie to konieczne i uzasadnione ekonomicznie) oraz niezbędnych **inwestycji socjalnych o charakterze kubaturowym**.
- Inwestycji w **kapitał ludzki i pobudzanie kapitału społecznego** (szczególnie w mniejszych miejscowościach) oraz działań, które będą **zapobiegały procesom wykluczenia, gettoizacji oraz alienacji różnych grup społecznych**.

Wzrost liczby ludności w Obszarze Metropolitalnym Warszawy oraz tendencje migracyjne pociągają za sobą także inne wyzwania dla polityki lokalnej, do których należą:

- Prowadzenie polityki rozwoju obszaru, która uwzględni **prognozowany wzrost liczby mieszkańców i zróżnicowanie społeczne, a także ich rozkład w przestrzeni**. Polityka ta będzie wymagała konsekwentnego, zrównoważonego i harmonijnego planowania obszarów mieszkaniowych i gospodarczych oraz równoległego rozwoju infrastruktury technicznej i społecznej. Konieczne jest **zapobieganie niekontrolowanemu rozlewaniu się zabudowy mieszkaniowej** oraz zapewnienie **spójności funkcjonalno-przestrzennej** w ramach Obszaru Metropolitalnego Warszawy.
- Planowe i zrównoważone **wykorzystanie przestrzeni miejskiej** Warszawy, szczególnie przestrzeni mieszkaniowej zapewniającej wysoką jakość życia mieszkańców, w związku z wysoką i rosnącą gęstością zaludnienia miasta stołecznego.
- **Kontrola napływu osób z zagranicy** do Obszaru Metropolitalnego Warszawy przybywających w celach zarobkowych (pełna informacja i rejestracja napływu tych osób) oraz zapewnienie tym osobom godziwych warunków mieszkaniowych. Takie działanie pozwoli zapobiec zjawisku segregacji przestrzennej i społecznej oraz ułatwi asymilację.
- **Rozwój alternatywnych funkcji dla centralnych dzielnic Warszawy** (np. miejsc spędzania wolnego czasu, funkcji kulturalnej, sportowej) w celu przeciwdziałania negatywnym skutkom wyludniania się centrum miasta po godzinach pracy. Procesy zachodzące w centralnych częściach stolicy sprzyjają narastaniu ubóstwa, patologii społecznych i obniżeniu bezpieczeństwa. Takie zjawisko zaobserwowano również w miastach europejskich i amerykańskich wraz z przenoszeniem się mieszkańców miast do strefy podmiejskiej.
- **Rozwój nowych funkcji dla miast satelickich Warszawy**, szczególnie tych, które utraciły swoje funkcje przemysłowe, gdzie zauważalne jest spowolnienie tempa rozwoju społeczno-gospodarczego mimo stosunkowo dużego napływu nowych mieszkańców.

- Wykorzystanie zasobów poszczególnych samorządów w celu **zoptymalizowania procesu umieszczania osób potrzebujących w placówkach zlokalizowanych poza miejscem ich zamieszkania**. Obecnie ma miejsce wyraźna i pogłębiająca się tendencja do wzajemnego zlecania działań w zakresie pomocy społecznej pomiędzy poszczególnymi jednostkami samorządu terytorialnego. Przykładem może być odpłatne umieszczanie potrzebujących mieszkańców Warszawy w domach opieki społecznej, które są zlokalizowane na terenie powiatów okalających stolicę. Jednocześnie w warszawskich domach dziecka i pogotowiacz opiekuńczych umieszczane są dzieci z całego Obszaru Metropolitalnego Warszawy. Ocenia się, że system ten działa umiarkowanie efektywnie, gdyż często odległości pomiędzy ww. placówkami a miejscem zamieszkania klientów są zbyt duże.

WYZWANIE NR 2. Wzmocnienie roli największego w Polsce bieguna wzrostu gospodarczego

Należy przyjąć, że wpływ na potencjał gospodarczy Obszaru Metropolitalnego Warszawy będą miały następujące trendy rozwojowe:

- **Wykorzystywanie efektów zewnętrznych dla procesów gospodarczych.**
- **Konkurencyjność gospodarcza, a także jakość życia podlegające paradygmatowi gospodarki opartej na wiedzy.** Generowanie innowacji, umiejętność twórczej imitacji oraz otwarcie i możliwości finansowe dla importu potrzebnych technologii będą decydowały o przewagach nad innymi.
- **Relacje gospodarcze oparte na innowacjach, wykorzystujące efekty zewnętrzne,** które wymagają współpracy sieciowej, gdzie istotny może okazać się każdy „poziom sieci”. Konkurencyjne i innowacyjne firmy będą działały na rynkach globalnych, jednak ich sukces będzie zależał od umiejętności wykorzystania wszystkich najlepszych zasobów, które są zarówno na poziomie lokalnym, regionalnym, jak i międzynarodowym.
- **Coraz lepszy kapitał ludzki, niezbędny do rozwoju gospodarki Obszaru Metropolitalnego Warszawy.** Prawdopodobnie w mniejszej skali będziemy ów kapitał ludzki mierzyć miarą osiągniętego stopnia studiów, a bardziej cechami psychicznymi oczekiwanymi przez pracodawców z sektorów nowoczesnych.

Z punktu widzenia polityki regionalnej Obszar Metropolitalny Warszawy musi być rozpatrywany dwojako¹⁷: jako **główny motor rozwoju Mazowsza**, odpowiedzialny w największym stopniu za wszelkie wskaźniki gospodarcze, a jednocześnie jako **klasyczny biegun wzrostu**

¹⁷ Dwuznaczność określona w „Strategii rozwoju województwa mazowieckiego do 2030 roku. Innowacyjne Mazowsze”.

wywołujący zarówno pozytywne, jak i negatywne zmiany w otoczeniu. W procesie planowania należy liczyć się ze wzrostem znaczenia budowania strategii makroregionalnych¹⁸, które dotychczas nie były uważane za najistotniejsze. Przeskalowanie myślenia o Obszarze Metropolitalnym Warszawy na poziom strategii makroregionalnej pozwoli myśleć o bardzo atrakcyjnym olbrzymim rynku zbytu, innowacji, dobrych połączeń komunikacyjnych, a także o kierunkach rozwoju i wzajemnego ciążenia.

Siła gospodarcza Obszaru Metropolitalnego Warszawy polega na nagromadzeniu podmiotów gospodarczych, instytucji otoczenia biznesu oraz jednostek edukacyjnych i naukowo-badawczych. Przy założeniu, że instytucje te są węzłami sieci, należy stwierdzić, że **Obszar Metropolitalny Warszawy jest odpowiednio nasycony wieloma węzłami**. Jednak, aby udoskonalić funkcjonowanie tych węzłów, należy przeanalizować następujące problemy:

- **„Braki instytucjonalne”**. Przedstawiciele poszczególnych gmin oraz uczestniczący w badaniu przedstawiciele instytucji otoczenia biznesu zwracają uwagę na np. brak przemysłu w danej gminie lub brak świadczonych konkretnych usług. Tego typu myślenie jest usprawiedliwione na poziomie gminy, jednak wskazane jest poszerzenie perspektywy i myślenie o wykorzystywaniu zasobów całego Obszaru Metropolitalnego Warszawy. Przykładem może być brak warszawskiego Parku Naukowo-Technologicznego, a zarazem powstanie Parku Naukowo-Technologicznego w Świerku, który może stanowić centrum gospodarki opartej na wiedzy dla znacznej części gmin Obszaru Metropolitalnego Warszawy.
- **Dublowanie funkcji różnych podmiotów**. Przykładem takiego zjawiska jest działalność instytucji publicznych w zakresie przyciągania i obsługi inwestorów zagranicznych. W Warszawie zlokalizowane są trzy ośrodki decyzyjne, do których może/powinien trafić potencjalny inwestor: Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych, Agencja Rozwoju Mazowsza SA oraz Urząd m. st. Warszawy. Samo współwystępowanie podobnych instytucji nie stanowi problemu, jednak warto przeanalizować formy współpracy między tymi instytucjami oraz efektywność działań, które czasem są dublowane.
- **Zależność instytucji otoczenia biznesu od środków europejskich**. Funkcjonowanie i „przeżywalność” instytucji otoczenia biznesu są silnie uzależnione od możliwości pozyskiwania publicznych środków zewnętrznych (głównie europejskich). Najważniejszym wyzwaniem dla tych instytucji, będącym narzędziem do zmniejszenia skali tego uzależnienia, powinno być stworzenie komplementarnej oferty dla przedsiębiorstw z całej Polski i wzajemna współpraca w tym zakresie. Współdziałanie instytucji otoczenia biznesu powinno polegać m.in. na uzgadnianiu oferty świadczonych usług, próbie wypełnienia luk w ofercie oraz informowaniu klientów o ofercie innych instytucji. Oferta powinna opierać się na mo-

¹⁸ Strategia Polski Południowej (konurbacja górnośląska i obszar metropolitalny Krakowa), projekt Strategii Rozwoju Makroregionu Polski Centralnej (obszar metropolitalny Łodzi i Warszawy).

onitoringu potrzeb klientów, aby świadczone usługi charakteryzowały się wysoką jakością. W Obszarze Metropolitalnym Warszawy rynek instytucji otoczenia biznesu jest dobrze wykształcony – w przyszłości będzie potrzebował „wyjścia” nie tylko poza granice Obszaru Metropolitalnego Warszawy czy Mazowsza, ale również poza granice kraju.

■ **Niż demograficzny rozpatrywany w kontekście dostarczania wysokiej jakości kadr przez uczelnie wyższe.** System finansowania szkolnictwa wyższego w Polsce jest oparty na zasadzie „pieniądz podąża za studentem”. W obliczu zmniejszającej się grupy maturalistów w pierwszej kolejności walkę o studenta wygrywają renomowane uczelnie publiczne. Niż demograficzny powoduje zaniżenie warunków dostania się na studia, dlatego do placówek publicznych przyjmowana jest młodzież, która jeszcze kilka lat temu musiała korzystać z ofert słabych szkół prywatnych. W związku z powyższym prywatne szkoły wyższe popadają w kłopoty, które paradoksalnie mogą przyspieszyć ich restrukturyzację. Jako przedsiębiorstwa szukają nowych źródeł dochodów, dlatego coraz częściej starają się realizować – czasem innowacyjne – projekty naukowo-badawcze. Istnieje przypuszczenie, że część z nich będzie się starała budować korzystne relacje z biznesem. Trend powszechności studiów wyższych będzie skutkował tym, że fakt posiadania dyplomu – nawet renomowanej uczelni – będzie znaczył coraz mniej. Dlatego należy podjąć prace nad kształtowaniem specyficznych cech osobowościowych przyszłych przedsiębiorców i przyszłej kadry pracowniczej zarówno na wyższych uczelniach, jak i w sektorze usług szkoleniowych.

Opisane powyżej kwestie wskazują na konieczność upowszechnienia współpracy w relacjach biznes – instytucje otoczenia biznesu – nauka – administracja. Wpływ polityki lokalnej na sferę badawczo-naukową i rozwój gospodarczy w oparciu o innowacyjność może wydawać się niewielki, dlatego należy traktować **aktywne i efektywne włączenie się samorządów gminnych i powiatowych w tworzenie regionalnego systemu innowacji jako wyzwanie.** Innowacyjność regionu bierze się z kreatywności ludzi oraz innowacyjności systemów wspierających ich działania zlokalizowanych w konkretnych miejscach – zarówno w największych ośrodkach miejskich, jak i w ich najbliższym otoczeniu. Zatem, z punktu widzenia wzrostu innowacji Obszaru Metropolitalnego Warszawy ważne będą zarówno wymiary międzynarodowy, krajowy, regionalny, jak i wymiar relacji w ramach obszaru. Natomiast **potencjał innowacyjny Warszawy powinien być systemowo ukierunkowany na wzmocnienie relacji wewnątrz Obszaru Metropolitalnego Warszawy.**

Liczne pomysły zebrane w trakcie badań prowadzonych w ramach „Diagnozy Obszaru Metropolitalnego Warszawy” potwierdzają oczekiwania i postulaty różnorodnych środowisk w zakresie relacji biznes-Instytucje Otoczenia Biznesu-nauka-administracja. Najważniejsze z nich to:

- **Uproszczenie procedur administracyjnych.** Przyspieszenie procedur związanych z inwestycjami, procedur dla współpracy nauki i biznesu, a także usprawnienie systemu sądownictwa gospodarczego.
- **Mechanizmy finansowe.** Ułatwienie przedsiębiorcom dostępu do kapitału (środki na wspólne badania, także realizowane na zlecenie biznesu), kształtowanie zamówień publicznych w sposób premiujący innowacyjne i kreatywne rozwiązania, zamiast sztywnego narzucania konkretnych rozwiązań.
- **Walka ze stereotypami.** Przetłumaczenie przez władze lokalne uprzedzeń świata biznesu, dbanie o to by relacje w ogóle się pojawiały i funkcjonowały, a jednocześnie przeciwdziałanie rozprzestrzenianiu się negatywnych, często niesprawiedliwych, opinii o współpracy z administracją.
- **Umacnianie konkurencji jakościowej pozwalającej budować trwałą przewagę.** Pogłębianie powiązań nauka – biznes, oparcie zamówień publicznych na kryteriach jakościowych.
- **Włączanie podmiotów gospodarczych Obszaru Metropolitalnego Warszawy w proces myślenia o inteligentnych specjalizacjach.**
- **Wspieranie wyjścia na rynki zewnętrzne rodzimych małych i średnich firm produkcyjnych.** Wsparcie klastrów eksportowych, oraz aktywności zagranicznej istniejących inicjatyw, ponadto wsparcie organizacji wydarzeń o charakterze międzynarodowym w Obszarze Metropolitalnym Warszawy.
- **Stymulowanie uczelni do działań mających na celu intensyfikację współpracy z otoczeniem** w sferze informacji i promocji.
- **Poszerzenie i utrwalenie relacji przedsiębiorca – naukowiec.** Poprzez organizację lub współorganizację spotkań i konferencji, które umożliwiają zawiązanie osobistych kontaktów pomiędzy przedstawicielami różnych środowisk.
- **Animowanie inicjatyw współpracy.** Ponad połowa badanych instytucji otoczenia biznesu i instytucji naukowych nie posiada stałych kontaktów z samorządem lokalnym bądź odczuwa niedosyt takich relacji.

W Obszarze Metropolitalnym Warszawy istnieją przykłady wspólnych działań promocyjnych biznesu i samorządu. Takie przedsięwzięcia podejmowała i planuje dalej rozwijać Warszawa (m.in. wspólne działania promocyjne z przedstawicielami sektora nieruchomości na targach inwestycyjnych). Przykłady wspólnych działań promocyjnych występują także w mniejszych gminach Obszaru Metropolitalnego Warszawy. Nie są one jednak powszechne i raczej ograniczają się do wąskich kontaktów. **Promocja gospodarcza Obszaru Metropolitalnego Warszawy jest wyzwaniem.** Budowa wspólnej marki jest przez badanych postrzegana raczej

sceptycznie, przy jednoczesnym poparciu dla wspólnych działań promocyjnych (dla samorządu – inwestycyjnych; dla biznesu – promocji branżowej). Obszar Metropolitalny Warszawy jest określany jako zbyt zróżnicowany, by można go powiązać z jedną marką. Pojawiają się wątpliwości, czy taka marka miałaby szansę przebicia i czy w praktyce marką nie powinna być Warszawa – stolica Polski.

WYZWANIE NR 3. Przelamanie barier współpracy instytucjonalnej w celu utworzenia podstaw dla systemu zarządzania metropolią

Określenie tak sformułowanego wyzwania wynika z przekonania, że współpraca przynosi więcej korzyści niż strat. Na podstawie dotychczasowych doświadczeń w Polsce można wywnioskować, iż kultura współpracy nie jest wystarczająco wykształcona. Zapewne jest to pochodną niskiego zaufania (jednego z najniższych w Unii Europejskiej). W kontekście współpracy instytucjonalnej konieczne jest zwrócenie uwagi na dwa procesy zewnętrzne, które będą w dalszym ciągu wpływały na polskie samorządy:

- **Wzrost znaczenia polityki miejskiej w politykach rozwojowych.** Kategoria „metropolia” staje się kategorią analityczną i planistyczną, niezależnie czy mowa jest o obszarach metropolitalnych, obszarach miejskich czy „większych obszarach zurbanizowanych”¹⁹. Perspektywa finansowa 2014-2020 już nie sugeruje, ale zmusza kraje członkowskie do przeznaczania niewielkiej, ale określonej kwoty na politykę miejską. Prawdopodobnie jest to tylko wstęp do znacznie intensywniejszych działań w przyszłości.
- **Wzrost znaczenia współpracy sieciowej w procesach rozwojowych.** Trend ten został wymieniony w wyzwaniu drugim w kontekście gospodarczym, ale dotyczy on również administracji. Jeżeli samorządy chcą realnie wpływać na procesy rozwojowe, muszą być partnerem dla środowiska biznesu, instytucji otoczenia biznesu, świata nauki i coraz bardziej aktywnych organizacji pozarządowych. Z relacji sieciowych można pozyskiwać wiedzę, doświadczenie, zaufanie, a także środki finansowe. Myślenie o potencjale gminy wymaga otwartego spojrzenia na otoczenie. Jeżeli realne mają być aspiracje wielu samorządowców, związane z rozwijaniem gmin, muszą być wykorzystywane nie tylko zasoby wewnętrzne i dominacja, lecz także popyt zewnętrzny i współpraca sieciową. Trend sieciowania procesów rozwojowych będzie wpływał na relacje zewnętrzne poszczególnych gmin, jak i całego Obszaru Metropolitalnego Warszawy, np. w kontekście realizacji Strategii Rozwoju Makroregionu Polski Centralnej.

¹⁹ Larger Urban Zones – pojęcie, którym posługuje się Eurostat, a także polski GUS.

Przeprowadzone badania w ramach „Diagnozy Obszaru Metropolitalnego Warszawy” pozwoliły określić kilka **kierunków działań w obszarze współpracy instytucjonalnej**, bazujących na wymianie doświadczeń, wspólnych projektach pilotażowych i regularnych spotkaniach:

- **Powołanie inicjatyw budujących silne administracyjne powiązania w dziedzinie transportu publicznego** (lub szerzej technologii komunikacyjno-informacyjnych), **planowania przestrzennego, zarządzania kryzysowego, zagranicznej promocji gospodarczej**. Płaszczyzn współpracy może być więcej i nie muszą być w nie zaangażowane zawsze wszystkie gminy Obszaru Metropolitalnego Warszawy.
- **Odpolitycznienie myślenia o Obszarze Metropolitalnym Warszawy**. Postulat ten może wydawać się naiwnym, ale warto przynajmniej spróbować unikania szkodliwych skutków przenoszenia podziałów polityki krajowej na płaszczyznę lokalną.
- **Poprawa relacji między samorządami miast i gmin Obszaru Metropolitalnego Warszawy**. Problemy i sytuacje konfliktowe będą pojawiały się zawsze, jednak ważne jest, aby celem nie było „postawienie na swoim”, ale poszukiwanie rozwiązań typu „wygrana” – „wygrana”.
- **Budowanie „metropolii komplementarnej”**. Prace nad strategią Obszaru Metropolitalnego Warszawy powinny uwzględniać kwestię obszarów komplementarnych. Dzielenie się funkcjami w ramach jednego obszaru jest odpowiedzią na wyzwania, jakie stoją przed inteligentnymi miastami. Dublowanie funkcji, niepotrzebna konkurencja o czynniki rozwojowe są nieefektywne i potęgują koszty. Dlatego samorzady powinny stale szukać swoich specjalnych funkcji, co pozwoli myśleć o współpracy w Obszarze Metropolitalnym Warszawy w kontekście inteligentnych specjalizacji.
- **Wykorzystanie wzajemnego doświadczenia gmin Obszaru Metropolitalnego Warszawy w kontaktach międzynarodowych**, które musi opierać się na aktywności liderów.
- **Wykorzystanie inicjatyw krajowych dla budowania dobrego klimatu współpracy w Obszarze Metropolitalnym Warszawy**. Oznacza to w dużej mierze wykorzystanie nagromadzenia różnych instytucji i ich bliskość przestrzenną.

Zaprezentowane sugestie stoją w opozycji do myślenia „bez pieniędzy nie będzie metropolii”. Wprawdzie przykład współpracy w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych pokazuje, że środki zewnętrzne są spoiwem, ale współpraca nie musi wynikać wyłącznie z faktu konieczności podzielenia się pieniędzmi. Samorzady powinny poszukiwać wartości dodanej wynikającej z łączenia własnych zasobów finansowych z zasobami innych.

Wyzwanie 4. Utworzenie przemyślanej, zwartej i nowoczesnej przestrzeni metropolitalnej

Wskazanie tego wyzwania może budzić wątpliwości wobec faktu, iż od 2011 roku istnieje Studium Planu Zagospodarowania Przestrzennego Obszaru Metropolitalnego Warszawy. Z przyczyn formalnych plan ten nie jest dokumentem wiążącym. Dokument pozostaje bardzo wartościowym materiałem ujmującym kompleksowo zagadnienia rozwoju przestrzennego, jednak jego realizacja jest praktycznie bezproduktywna. Studium uwzględnia kilka trendów, które nadal determinują rozwój dużych ośrodków miejskich. Do każdego z tych trendów można przyporządkować działania wynikające z potrzeb i postulatów zebranych w trakcie badań:

- **Wdrożenie idei zrównoważonego rozwoju.** Oznacza to m.in. rozwój poprzez zapewnienie wzrostu dostępności komunikacyjnej, infrastruktury społecznej i technicznej, przy zachowaniu istniejących walorów, zwłaszcza przyrodniczych. Istotne będzie uspojnienie systemu powiązań przyrodniczych oraz skuteczność ochrony terenów cennych przyrodniczo w Obszarze Metropolitalnym Warszawy.
- **Bliskość człowieka i środowiska.** Oznacza to świadome korzystanie z potencjału przyrodniczego Obszaru Metropolitalnego Warszawy (ochrona korytarzy ekologicznych, warunków wodnych, klinów nawietrzających w aglomeracji) przy jednoczesnym prowadzeniu polityki sprzyjającej nowym inwestycjom.
- **Rozwój komunikacji publicznej.** Oznacza to wspieranie rozwoju transportu szynowego jako trzonu systemu transportowego (tramwaje kursujące poza miasto, utworzenie systemu tzw. „lekkiej kolei”), dalszą integrację taryfową i biletową w Obszarze Metropolitalnym Warszawy. Ważnym elementem w tym zakresie jest utworzenie jednej instytucji zarządzającej i zreszającej wszystkie podmioty świadczące usługi przewozowe w transporcie zbiorowym na terenie Obszaru Metropolitalnego Warszawy.
- **Zachowanie równowagi funkcjonalnej terenu** (bliskość miejsca pracy i miejsca zamieszkania). Oznacza to skrócenie czasu dojazdu wynikającego z dużych odległości, będącego efektem lokalizacji miejsc pracy i istniejących układów komunikacyjnych. Czas, który traci się na dojazd, mógłby być przeznaczony na wykorzystanie terenów rekreacyjnych i obiektów kultury, rozwój życia rodzinnego. Ważnym elementem w tym zakresie są inwestycje mające na celu:
- **Inwestycje drogowe** – zminimalizowanie liczby przejazdów tranzytowych przez Warszawę (zwłaszcza przez Śródmieście i Mokotów), skrócenie czasu przejazdu przez Warszawę z kierunku wschodniego, zapewnienie wysokiej jakości infrastruktury drogowej łączącej miejscowości gminne o niskiej dostępności drogowej, doprowadzenie ciągów dróg o niskim stanie technicznym do wysokich parametrów użytkowych i zadowalającego stanu technicznego, zwiększenie dostępności transportowej w obszarach inwestycyjnych.

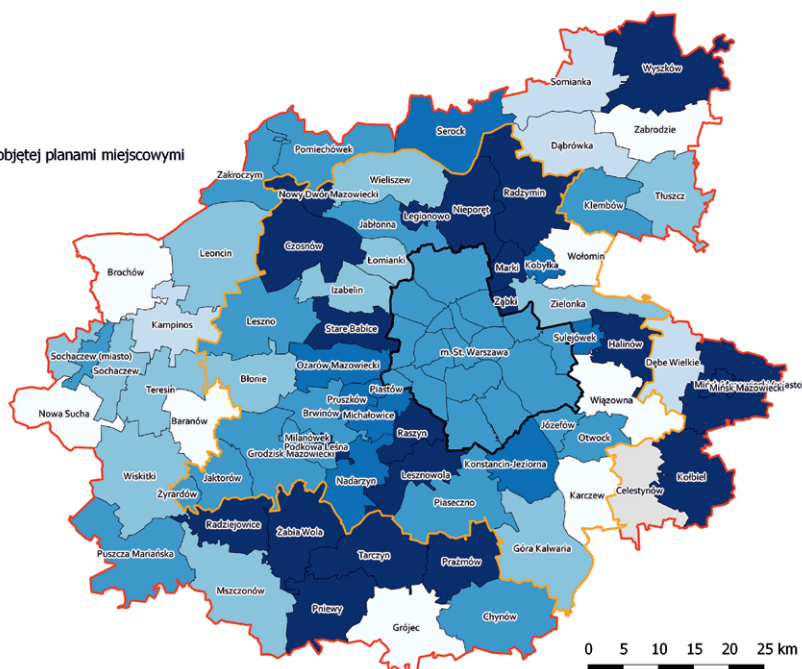
- **Inwestycje kolejowe** – uruchomienie przewozów pasażerskich na liniach kolejowych nr 937 Warszawa Okęcie – Konstancin-Jeziorna i nr 938 Warszawa Jelonki-Radiowo dla przewozów aglomeracyjnych, poprawę stanu infrastruktury kolejowej (szczególnie linia kolejowa nr 8 w kierunku Radomia oraz część linii kolejowej nr 7 w kierunku Lublina) poprawienie stanu technicznego i zaniechanie marginalizacji przewozów kolejowych na liniach lokalnych nie prowadzących do Warszawy.
- **Rozwój komunikacji lotniczej** – zapewnienie odpowiedniej przepustowości lotniska im. Fryderyka Chopina w związku ze stale rosnącymi potrzebami przewozowymi, przeniesienie części ruchu na lotnisko w Modlinie, utworzenie Centralnego Portu Lotniczego (co jest perspektywą bardzo odległą), rozbudowanie lotniska Warszawa-Modlin, w celu obsłużenia ruchu niskokosztowego oraz części przewozów międzynarodowych na krótsze dystanse.
- **Wewnętrzna harmonia przestrzenna i ład urbanistyczny.** Opracowane plany miejscowego zagospodarowania w Polsce pokrywają ok. 28% kraju. Współczynnik ten w Obszarze Metropolitalnym Warszawy jest większy, jednak w niektórych gminach nie przekracza 5% (Mapa 7). Brak planów miejscowych powoduje chaos przestrzenny wywołany arbitralnymi decyzjami administracyjnymi.

Legenda

- granica OMW
- granica ZIT
- granica metropolii
- gminy

Udział powierzchni gmin objętej planami miejscowymi

- 96 - 100
- 51 - 95
- 26 - 50
- 11 - 25
- 6 - 10
- 1 - 5

Źródło: Raport o ekonomicznych stratach i społecznych kosztach niekontrolowanej urbanizacji w Polsce, IGIŻ PAN, 2013

Mapa 7. Plany miejscowe

Wyzwanie 5. Wzmocnienie rangi Obszaru Metropolitalnego Warszawy w skali europejskiej

Myślenie o metropolii wiąże się nierozdzielnie z funkcjami metropolitalnymi, które ukierunkowane są na relacje międzynarodowe. Rozwój wielkich ośrodków miejskich jest zależny od relacji z najsilniejszymi zagranicznymi ośrodkami metropolitalnymi. W kontekście działań samorządów w obszarze internacjonalizacji wymienić należy:

- **Podnoszenie skuteczności przyciągania inwestycji zagranicznych** z różnych sektorów, przy wykorzystaniu potencjału i oferty inwestycyjnej całego obszaru.
- **Rozwinięcie efektywnej współpracy między różnymi poziomami administracji w zakresie przyciągania i obsługi inwestorów zagranicznych.** W Warszawie funkcjonują instytucje odpowiedzialne za przyciąganie kapitału zagranicznego, na trzech poziomach: rządowym (Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych), samorządowym wojewódzkim (Regionalne Centrum Obsługi Inwestora oraz Sieć Centrów Obsługi Inwestorów i Eksporterów) i miejskim (Wydział Promocji Gospodarczej w strukturach Biura Funduszy Europejskich i Rozwoju Gospodarczego Urzędu m.st. Warszawy).
- **Zapewnienie pozauczelnianego otoczenia do przyjmowania studentów i naukowców z zagranicy.** Istotne jest przystosowanie przestrzeni dla potrzeb obcokrajowców w instytucjach użyteczności publicznej, środkach komunikacji miejskiej (poprzez dwujęzyczne napisy, zapewnienie osób do kontaktu z obcokrajowcami), a także wypracowanie rozwiązań systemowych, atrakcyjnych dla obcokrajowców (np. ulgi w komunikacji miejskiej, preferencyjny dostęp do oferty kulturalnej czy sportowej).
- **Stymulowanie uczelni wyższych do podejmowania wysiłków na rzecz internacjonalizacji własnych jednostek,** np. poprzez zachęcanie uczelni do zabiegania o uzyskanie międzynarodowych akredytacji i certyfikatów lub upowszechnianie dobrych praktyk w zakresie umiędzynarodowienia.
- **Bardziej intensywne wykorzystanie potencjału szkolnictwa wyższego w międzynarodowej promocji gmin i województwa.**
- **Współpraca samorządów na rzecz tworzenia wspólnych produktów turystycznych.** Wspólna oferta i promocja turystyczna, wspólne dążenie do pozyskania międzynarodowych imprez, ze szczególnym naciskiem na rozwój tej kategorii w gminach poza Warszawą. Pakietyzacja usług/imprez mogłaby się przyczynić do lepszego międzynarodowego wykorzystania atutów całego Obszaru Metropolitalnego Warszawy.
- **Budowanie atmosfery wielokulturowości** poprzez promowanie otwartości i tolerancji w zakresie realizacji działań edukacyjnych, kulturalnych i sportowych.

URZĄD MIASTA STOŁECZNEGO WARSZAWY

Biuro Funduszy Europejskich i Rozwoju Gospodarczego

Pl. Defilad 1, 00-901 Warszawa, tel. 22 443 07 50, 22 443 07 51, faks 22 443 07 98

zit@um.warszawa.pl, www.omw.um.warszawa.pl